

Tomnii se le, Alu' Titu Maiorescu.

Imazele stimei si distine.

Fialla

EDITIE JUBILARA

~~Inv. 13722~~

26/906
5

REMINISCENȚE

Inv. 11498.

DIN

RESBELUL ROMANO-RUSO-TURC

ANUL 1877

140934

ȘI ROLUL

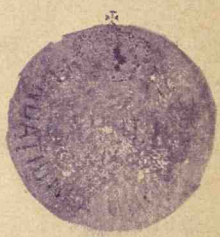
Societății „Crucea-Roșie”

IN

TIMP DE PACE ȘI DE RESBEL

DE

Dr. LUDOVIC FIALLA

Vechiu Profesor de Anatomie și Chirurg primar la spitalele civile din București.
Fost chirurg cap al spitalelor timporale ale „Crucei-Roșie” la Turnu-Măgurele
în anul resbelului. Medaliat luptător pentru independența română.
Oficer al Stelei României. Comandor al mai multor ordine etc. etc.

16055

EDIȚIA II-a

Donațiunea Maiorescu

BUCUREȘTI

Imprimeria și Librăria Școalelor” C. SFETEA
96, Strada Lipscani, 96.
1906.

9(498) „1877” (00)

362.191.1

341.33

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

CONTROL COTA 1955

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
III 418810

CONTROL 1955

1961

D

B.C.U. Bucuresti

C16055

RC84/05

Prefața la edițiunea a doua din anul jubilar 1906

Ne pregătim de a serba jubileul de 40 ani al domniei regelui Carol I.

În episoadele acestor șir de ani, resbelul româno-ruso-turc din anul 1877 este unul din episoadele cele mai însemnate, căci providența a bine-cuvântat luptele eroice ale poporului român, într'un mod atât de strălucit, cum patrioții cei mai înfocați, nu s'au așteptat în cea mai temerară a lor speranță.

Independența și regatul român proemină din aceste timpuri, ca un mărgăritar strălucitor.

La acest eveniment istoric fie-care să simte mândru și fericit, dacă a putut contribui cu câte un fapt.

Medalia de „luptător al independenței“ se poate purta la pept cu multă mândrie.

Eu am luat o parte foarte activă în această epocă istorică și ca fiu adoptiv al acestei țări, mă mândresc că soarta mi-a rezervat un rol atât de însemnat.

Trei luni petrecute în Turnu-Măgurele, în calitate de cap al serviciului spitalelor crucei roșie, iar mai în urmă și șeful serviciului spitalului „Independența“ mi-au încercat toate forțele mele, expunându-mă zilnic la pericole de moarte.

Tineri medici, elevi în floarea anilor au murit sub flagelul epidemiilor dominante pe atuncea; și eu cu toate acestea am avut curagiul de a îngriji două spitale îmbulzite de suferinzi.

Câți-va ani după resbel am tipărit „reminiscențele“ mele din resbelul româno-ruso-turc, și din această lucrare mi-au mai rămas numai două exemplare.

La serbarea jubileului de 40 ani de domnie ai iubitului nostru rege Carol I, m'am întrebat cu ce ași putea contribui și eu? Omul în retragerea sa din activitate, își reamintește numai trecutul său, care dacă este frumos, este o grădină de deliciuri infinite, cum zice iubita noastră Regină poetă.

Mi-am adus aminte de acest timp măreț al eliberării noastre, și luând în mână cărticica mea, m'am bucurat de a vedea, că cu toate că au trecut aproape 3 deceniuri d'atunci, totuși însemnările mele sunt încă vii, și precise, încât cred că sunt demne de a nu le lăsa să dispară.

Am însemnat acolo toate observațiunile mele în folosul răniților, și al societății crucei roșie. Am notat pe fie-care persoană cu care am avut afaceri, ori pe care 'i am putut observa în funcțiunile lor; i-am menționat pe toți după meritele lor, și am socotit de a retipări din nou reminiscențele mele. Multe din persoanele acestea au dispărut din lume, dar mă bucur, lăudând numele și faptele lor.

În unele locuri am mai adăogat câte-va observații ca să completez ideile peste care au trecut aproape 30 de ani.

Ast-fel cu edițiunea aceasta, îmbogățesc lucrarea mea modestă și îmbrac cărticica mea cu vestminte festive spre a participa și ea la aceste frumoase zile ale jubileului.

Mi-ar plăcea dacă ar influența tot atât de salutar, pe cât de mare 'mi-a fost plăcerea și ardoarea de a le descrie.

Această lucrare a mea mă va supraviețui, însă cât-va timp va rămânea în memoria celor ce o vor citi, că am fost cuprins de sentimente patriotice și m'am devotat cu totul pentru cei suferinzi.

PREFAȚA LA PRIMA EDIȚIUNE

În rebelul româno-ruso-turc din anul 1877 am luat o parte foarte activă pe lângă armata noastră, fiind numit cap al serviciului spitalelor temporale ale „Crucei-Roșie“ la Turnu-Măgurele.

Câte-va luni cât am luat parte activă, au fost atât de instructive, în cât ași considera ca o greșală nescusabilă d'a nu însemna tot ce am văzut și a nu publica toate experiențele adunate, cari pentru viitor ar putea fi de oare-care utilitate.

Am așteptat ca o pană mai abilă să se ocupe de cestiunea aceasta, dar anii trec și incertitudinea viitorului mă îndeamnă a depune observațiunile mele medicale din timpul resboiului în folosul patriei.

Resbelele din urmă au dovedit că din cauza perfecționării armelor de foc, vulnerările sunt atât de numeroase, în cât societăți de bine-facere trebuiau să vie în ajutorul armatelor, nemai fiind acestea în stare ași da ele singure toate îngrijirile necesare răniților.

De la 1877, armele de foc sau mai perfecționat într'un mod și mai surprinzător; un minut produce atâtea răniri, câte mai înainte nu se puteau produce în ore întregi; apelul „Crucei Roșii“ către

societate este deci cu atât mai ardent, și absolut necesar, cu cât vigilența acestei societăți trebuie să facă pasuri egale cu perfecționarea armelor destructive.

Cât timp civilizațiunea admite încă resbele, și oamenii se mai lasă de a fi întrebuințați spre a distruge tot ce produc artele, de a nimici munca și averea unui popor, declarat momentan inamic, cât timp să crede că, este în utilitatea patriei d'a ucide și de a mutila pe semenii noștrii, pe cari ar trebui să i iubim ca pe noi înșine, atât timp societatea „Crucea Roșie” are dreptul de a cere sacrificii abundente de la noi, având însă datoria sacră ca în ori ce moment dat, să fie gata de a da ajutoare eminente și suficiente luptătorilor.

Am avut ocaziune a vedea în resbelul din 1877 mizeriile lui în toată cruzimea lor; am avut mii de ocaziuni a vedea insuficiența omenească de a putea micșora suferințele, și de multe ori avui durerea sufletească de a sta paralisat față cu nenorocirile umane.

Știu că sute și mii de oameni s'au convins despre această veritate — care cu cât este mai tristă, — cu atât mai mult mă face să nutresc în inima mea speranța — care nu poate să fie vană — că cu perfecționarea armelor, popoarele nu vor mai fi în stare d'a contribui nici cu bani, nici cu contingentele armate; și acest eveniment v'a sili în fine lumea de a găsi alte mijloace de luptă, de cât a distruge în câte-va ore avuția și familiile cetățenilor prin resbele, și atunci, în timp de pace, societatea „Crucei Roșie” va avea adevăratul său rol salvator.

Ași dori să fim aproape de acest timp fericit!

Dând aceste cugetări publicității, sunt convins că ofer multe lucruri instructive, și întretesând multe episoade văzute de mine, va fi ceva și pentru memoria trecutului.

In prima ordine însă, ținta mea este pentru binele luptătorilor vulnerați și reușind d'a ușura cătuși de puțin suferințele lor, mă voiu simți foarte satisfăcut.

AUTORUL

București, 15 Septembrie 1892.

ROLUL SOCIETĂȚII „CRUCEA-ROȘIE“ ÎN TIMP DE PACE

Armatele, în timp de pace, exercează forțele ostașilor, încearcă perfecțiunea armelor și își pun toate silințele de a se întrece în abilitate și înarmare, măsurându-se cu cele-l'alte armate, silindu-se chiar de a se întrece una pe alta în perfecțiunea și iuțeala de a le pune pe picior de resbel.

„*Si vis pacem para bellum*“ zice unu vechiu proverb latin și ca toate proverbele, conține veritatea bazată pe experiențe.

Serviciile sanitare ale armatelor se perfecționează în timp de pace, iar medicii militari se deprind mereu cu inovațiunile în ramura lor și sunt gata a aduce serviciile lor ostașilor.

Societatea *Crucea-Roșie*, instituțiunea cea mai umană a secolului nostru, are un rol îndoit, căci chiar în timp de pace, ea trebuie să fie utilă oamenilor, și în acelaș timp să se pregătească a fi gata de a da ajutoarele cele mai puternice în caz de resbel.

În fața perfecționării armelor de foc, guvernele nu mai sunt în stare a da ajutoarele necesare vulnerațiilor.

Prin *Crucea Roșie*, societatea își impune a veni în ajutorul soldaților răniți, și de aceea se cere de la ea un serviciu suficient și rapid la timpul oportun.

Instituțiunea „*Crucei Roșii*“ este idea unui patrician din Geneva, anume Henric Dunant. Fericitul fondator al Convențiunii din Geneva, s'a dus pe câmpul de luptă de la Solferino, unde 300,000 de oameni, au luptat timp de 15 ore, și unde zăceau peste 40,000 de vulnerați; a văzut sutimi de luptători, murind de foame, de sete și de oboseală pe câmpul de luptă, neavând în 24 de ore, pe niimeni în ajutorul lor. Cu apă și cu pâine ar fi putut să scape mulți de peire; a văzut sute de oameni murind, perzându-și sângele din răni.

Convingându-se că ajutoarele medicale, ce se dau armatelor, sunt insuficiente față cu exigențele actuale, și că pretutindeni lipsesc mijloacele și brațele necesare, a descris într'o broșură tot ce a văzut pe câmpul de luptă, a apelat la sentimentele nobile din lume, și în urma acestei scrieri, „Societatea utilității publice a orașului Geneva“, la 1 Septembrie 1863, bazându-se pe apelul făcut de D-nu Dunant, a numit o comisiune, însărcinând'o a face tot posibilul de a realiza idea acestuia, adică de a mijloci ca răniții, spitalele și toate locurile unde se dau ajutoarele medicale, să fie considerate ca neutre și să fie apărate de semnul Crucii din Geneva.

În acest sens s'a apelat la oamenii puternici și influenți ai diferitelor State, cum și bărbaților de științe și politici, precum și la toate guvernele străine.

Convocarea la prima ședință a comisiunii membrilor pentru ajutorul ostașilor vulnerați, a fost subsem-

nată de cinci persoane, ale căror nume le însemnez, dorind a le glorifica, pentru serviciile lor neuitate, aduse oamenilor suferinzi.

General Dufour, Președinte.

Gustav Moynier, Președintele societății utilității publice din Geneva.

Dr. Mannoir.

Dr. Appia.

Henric Dunant, Secretar.

Și în această serie de nume vedem, că acel meritos — în al cărui suflet nobil s'a născut aseastă idee binefăcătoare — este subscris la locul cel mai modest, servind ca „Secretar“, și mulțumindu-se numai cu strălucirea reușitei operii lui.

Am socotit necesar a da aceste mici noțiuni istorice, căci de și contemporane totuși să uită lesne origina *Societății Crucea-Roșie*, și doresc ca numele bărbaților bine-merițați pentru omenire, să fie însemnate cu litere de aur.

Societatea *Crucea Roșie* este chemată a face servicii mult mai mari de cât a făcut până acum. În timp de pace pare cam adormită, din când în când presintă chitanțele de cotisațiune, adună comitetul, convoacă chiar pe toți membrii la o adunare la care se presintă un număr foarte restrâns de participanți; și dacă nu este vre-un resbel a cărui teroare să stimuleze, rare ori vedem vr'o acțiune a *Crucei Roșie* în timp de pace.

Știm că în alte țări, chiar în timp de pace, *Crucea-Roșie* se ocupă a da ajutoare și chiar pensiuni familiilor defuncților în serviciul patriei, dar nici acestea nu îndeplinesc de ajuns scopul pe care mi-l imaginez eu despre această instituțiune.

Prima datorie a *Crucei-Roșie* este, de a avea tot materialul, furgoanele de ambulanță, de transport, corturile, bandagele și instrumentele în perfectă bună stare.

Toate aceste materiale prin lungă ședere inactivă, suferă, trăsurile, furgoanele, corturile se deteriorează, rufăriile devin fosile și instrumentele se ruginesc.

Chiar în timp de pace ar trebui să fie oameni însărcinați cu ținerea în bună stare a acestor lucruri atât de necesare.

Afară de aceasta, tot personalul necesar în timp de rebel ar trebui să fie complet până la cel din urmă subaltern în funcțiunile lor, fie-care inițiat și deprins cu serviciul, ar trebui să fie în ori-ce minut gata la dispoziția armatelor; căci, a aduna repede acest personal, fără a cunoaște capul ambulanței și al spitalului, capacitatea fie-căruia, este în detrimentul serviciului, cea ce ar trebui evitat.

În timpul rebelului din 1877, afară de societatea *Cruca Roșie* mai multe societăți s'au grăbit a înființa ambulante și spitale.

Ambulanțele, cât știu, erau puse sub tutela direcțiunei „*Crucei Roșie*” spitalele însă, înființate la Turnu-Măgurele, erau puse sub diferite direcțiuni. Voi reveni mai în urmă, arătând ce lacune s'au simțit, nefiind supuse toate aceste institute, unui comandament central.

Pe lângă pregătirile acestea pentru cazuri de rebel în țară; sau chiar și în favorul unei alte națiuni, la care ar putea participa ambulanțele noastre, *Crucea-Roșie* este chemată în timp de pace, a se pregăti și pentru un alt rol bine-făcător.

În ori ce moment ar trebui să vază cetățenii că această instituțiune își îndeplinește sacra sa misiune, și atunci cotizațiile s'ar plăti mult mai voios și toată populațiunea ar contribui cu plăcere la susținerea ei. Când rebelul ajunge înaintea porților, realizarea tuturor exigențelor este une-ori chiar imposibilă.

În 1877, am avut noroc că am pus mâna pe o cantitate considerabilă de bandaje antiseptice; căci mai târziu, toate liniile noastre ferate erau ocupate de armate și procurarea acelor materiale ar fi fost imposibilă.

Ar trebui ca *Crucea-Roșie* să facă cunoscut publicului, cum și în ce fel ar putea contribui ca să vie în ajutorul răniților. Ar trebui să se anunțe că scama, ce să preparase în cantități considerabile, să nu se mai facă, căci proveniența ei fiind îndoioasă și un mediu prin care foarte lesne se absoarbe lucruri nocente, ea este abolită de medici.

Este necesar a se da instrucțiuni cum să se croiască și din ce fel de pânză să se facă rufele, căci este o mare dificultate când seriile rufelor sunt inegale; în genere ar trebui arătat cum să poate veni eficace în ajutorul luptătorilor, spre a nu se întrebuița sacrificiile publicului într'un mod necorespunzător.

Am observat în rebelul din urmă, că prin neînțe-

legeri, provenite din considerațiuni politice sau religioase, o rivalitate particulară micșora efectul ce s'ar fi putut produce cu puteri unite.

Ar trebui cerută permisiunea de la guvern, pentru ori și ce acțiune în această privință, și guvernul ar trebui să admită acestea numai sub supravegherea *Crucei-Roșie* care ar trebui să aibă deplina încredere a guvernului.

Crucea-Roșie în timp de pace, ar trebui să inițieze personalul, mai cu deosebire pe, *infirmieri* și *surorile de caritate*.

Chiar medicilor ar trebui să li se dea instrucțiuni despre aplicarea bandagelor pe câmp de bătălie, și toată manipulația care se cere în ast-fel de ocaziuni.

Să nu crează cine-va, că toate acestea se înțeleg de la sine și că fie-care medic, care să ocupe cu chirurgia, este apt și pe câmpul luptei; multe se cer, și afară de abnegațiunea sa personală și de frumsețea misiunii sale nobile — trebuie să nu uite rolul său în-doit ca medic și ca *consolator*.

Nu este de negat, că de la primii cultivatori ai medicinei, de la sacerdoți, s'a transmis asupra medicilor și rolul de *consolatori* și de salvatori.

Vulneratul, în primele momente are urgentă necesitate mai mult de un cuvânt încurajator de cât de grabnica vizitare medicală.

Ajungând spre exemplu, un transport de vulnerați la prima etapă ori la un spital, trebuiesc așezați mai întâi în paturile lor și după un repaos de o oră ori și mai mult — după ce li s'a dat o supă bună ori o

băutură fortifiantă — atunci este mai nemerit a se ocupa de dâșii.

Negreșit sunt casuri grave, excepționale, care cer urgența acțiunii medicale, dar în genere practica mea urmată în resbelul din 1877 a fost de un efect excelent.

Rănitul are necesitate de o atențiune medicală mult mai deosibită de cât un alt suferind așezat în pat la un spital.

Rănitul este cu sufletul deprimat, ca ori-ce om care a suferit o vulnerare gravă; medicului îi este dat a ridica moralul suferindului, dându'i ast-fel ajutoarele sale atât ca medic cât și ca „consolator“, și dacă cu cele din urmă n'a făcut de cât a îndulci poate cele din urmă minute ale unui brav, care moare pentru patrie departe de iubiții săi, cel puțin și-a împlinit rolul său *sarcedotal*.

Ori cine înțelege, că toate acestea ast-fel trebuie să se facă, totuși este bine ca să fie spuse și explicate o dată, pentru ca experiența mea să divie o procedură de imitat și de urmat.

Crucea-Roșie este chemată a da explicațiile și instrucțiunile acestea, și spre acest scop trebuie creat un spital, *Spitalul Crucei Roșie*, cum sunt modele create și în alte părți

Acestea sunt școale principale, unde pe lângă arta specială a chirurgiei aplicate, să deprinde mâna cu manipulațiuni speciale, sufletul se deprinde cu mizeriile omenirii și să învață salvarea, atât prin artă cât și prin consolațiuni.

Ce rol greu de îndeplinit!

Cred că am adus argumente îndestul de valabile

spre a demonstra, că societatea *Crucei-Roșie* trebuie să fie pregătită a fi în ori și ce moment la dispoziția armatei; dar cu acesta, rolul societății, în timp de pace încă nu este împlinit.

II

În resbelul nostru din 1877, Președintele *Crucei-Roși* era Principele Dimitrie Ghica; nu pot omite de a-i aduce aci omagele mele pline de recunoștință, căci în tot timpul cât am stat la Turnu-Măgurele, ca superior al spitalelor timporale ale *Crucei-Roșii*, Măria sa le-a dat o sollicitudine atât de părintească, în cât ziua și noaptea primeam răspunsuri telegrafice la toate întrebările.

Trebue de remarcat, că Președintele *Crucei-Roșii* în timpul resbelului era și Efor al spitalelor civile din București, ast-fel că o serie de medici din cei mai buni erau la dispoziția sa, precum și un număr însemnat de spitale și 3 barace de la spitalul „Filantropia“ în adins clădite, cari primeau pe vulnerați în București, când trebuiau evacuate spitalele din T.-Măgurele; voi să zic, că această fericită întâmplare a fost foarte favorabilă pentru armata noastră.

Dar astăzi, Președintele — cu multă părere de rău o spun, nu mai este și Efor al spitalelor, și la un caz de necesitate, nu va mai avea medici valoroși ca atunci, la dispoziția sa; căci dacă în timp de pace este necesar a avea gata lista medicilor, a șefilor de

5509

ambulanțe cu medicii asistenți, elevi, surori de caritate și infirmieri etc., precum se obicinuește în alte țări—la noi, se va simți în caz de resbel o lacună însemnată.

În Germania s'a format, din inițiativa eruditului Profesor Dr. Essmarch, „Societatea Samaritanilor“.

Această societate are de scop, a iniția pe oameni laici, din toate treptele cetățenilor, spre a fi în stare de a da ajutoare la accidente, până la sosirea unui medic.

Instrucțiunile practice se fac după explicații și exerciții date de medici; un număr foarte însemnat de societăți a „Samaritanilor“ s'au format în Germania; membrii lor sau inițiat la tot ce trebuie făcut pentru fie-care accident, și pentru ori-ce rănire, ast-fel că, ori unde se întâmplă vr'o nenorocire, îndată se găsesc oameni la îndemână cari știu să dea primele ajutoare.

Sunt în realitate une-ori leziuni, unde o simplă manipulație poate să salveze pe om, spre exemplu; o arteră superficială lesionată, poate fi oprită prin compresiune digitală; un om asfixiat, să poate salva prin manipulațiuni prudente; un om înecat în apă, se poate scăpa prin proceduri nemerite; în alte condițiuni asemenea cazuri ar fi fost mortale până la sosirea medicului.

La accidentele pe căile ferate, acești „membri Samaritani“, sunt de un ajutor însemnat, și la fie-care moment în orașele mari, unde furnică lumea și unde accidentele sunt atât de frecvente, în fie-care loc se găsește câte un „Samaritan“, care știe să dea primele ajutoare.

Instrucțiunile acestea ar trebui să le ia asupra-și societatea *Crucea-Roșie*; ași voi ca în fie-care sat, să fie membrii „Samaritani“ ca la fie-care accident

la care și săteanul nostru este atât de des expus—să fie ușurat, până la sosirea ajutoarelor medicale, iară nu expus la voia întâmplări. Ar trebui ca activitatea adevărat salvatoare a unui Samaritan, să fie premiată din partea „Crucei-Roșie“, spre a se stimula dezvoltarea Samaritanismului, în țara la noi.

Este de admirat în instrucțiunile populare care se propagă de samaritani, modul cum se improvizează mijloacele de a se da ajutoare unui nenorocit!.

Să instruiam oameni cari să dea la nevoie ajutoare reale, sau cel puțin să nu întrebuițeze mijloace vătămătoare. Eată încă un câmp bogat de acțiuni binefăcătoare, ale *Crucei-Roșii*, în timp de pace.

Un spital cât de mic, sau un model de baracă numai cu 6 sau 10 paturi, ar putea servi ca loc de instrucție, unde ar trebui formați infirmierii și surorile de caritate.

Caritatea este strălucită la noi în țară; toate spitalele noastre sunt testimonii vii de iubirea de oameni; dacă „Crucea Roșie“ ar arăta binefacerile sale și în timp de pace, nu mă îndoiesc, că s'ar găsi inimi nobile, care ar îmbrățișa idea această, și chiar publicul s'ar interesa mai mult, ajutând'o abundant.

În anul 1864, orașul București a fost inundat de riul Dâmbovița; îndată s'a format o comisiune internațională spre a veni grabnic în ajutorul locuitorilor sărmani.

Am luat și eu parte activă la acest act uman; în sala Slătineanu (actualul hotel Capșa) era cancelaria în funcțiune permanentă.

Văzând oamenii activitatea febrilă a comisiunei, care distribuia în suburbiele inundate pâine și chiar mâncări calde etc., 'mi aduc-aminte, cu multă bucurie,

cu câtă generositate au venit toate clasele cetățenilor în ajutorul celor nenorociți; s'au trimis sume de vestimente, încălțăminte, bani, oferte de locuințe gratuite, s'a oferit chiar persoane cari să primească pe la domiciliile lor pe nenorociți spre a-i îndestula cu d'ale mâncării; acțiunea carității fiind vizibilă timp de 2 săptămâni, s'au adus ajutoare de necrezut.

Tot ast-fel dacă și „Crucea Roșie“ în timp de pace ar arăta roadele sale binefăcătoare, negreșit că și ajutoarele publicului ar fi atunci mai satisfăcătoare.

O acțiune, în timp de pace, de mare importanță, eminentamente umană, și de cea mai mare necesitate în fie care oraș mai populat și cu circulațiunea publică frecventă, este „*Societatea Salutului public*“. Asemenea societăți, modele există în multe orașe ale Franței, precum și la Viena și în Budapesta.

Localurile societății sunt în centrul orașului, au un cabinet unde se află personalul medical și unde se găsește un pat, o masă de operație cu toate aparatele necesare, spre a da ajutoarele medicale; posedă bandagele, medicamentele, brancardele și în fine toate utensiliile necesare spre a servi în cazuri de accidente.

Localul este legat prin linii telefonice, și trăsura de ambulanță, fiind ziua și noaptea înhămată, aleargă îndată la locul accidentelor.

La toate incendiurile, trăsurile de ambulanță se precipită cu tot personalul necesar, înlesnind, în caz de trebuință, transportarea la spital. La accidente în case particulare, până a găsi medicul, să apelează la această societate prin telefoane, sosirea ajutoarelor ei fiind aproape momentană.

Famiile cetățenilor—voind a transporta pe un suferind, ori alienat sau muribund la vre-un spital — tot această societate îi transportă la institutele indicate.

Această instituțiune cu tendințe atât de binefăcătoare, — și atât de necesară într'o capitală — este susținută prin ajutoarele benevole ale publicului și de munificența oamenilor cu mijloace.

Cu multă părere de rău fac o comparație între starea lucrurilor de la noi și constat cât suntem de înapoiși în această privință!

Ca medic chirurg la spitalul „Filantropia“ în timp de 20 ani, fiind în apropiere de Gara de Nord, îmi aduc aminte în ce stare primitivă să transportau răniții la spital, precum și oamenii, în urma accidentelor din oraș. Ce câmp enorm este la noi pentru înțeleapta funcționare a „Samaritanilor“ și pentru o societate de „Salut public“.

La incendii nu vedem nici un tren de ambulanță; oameni răniți ori căzuți pe stradă sunt aruncați în prima birje, pe care peste o jumătate de oră, o întrebuițăm spre a ne preumbla la șosea.

Un ordin al Primăriei oprește transportarea bolnavilor contagioși prin birji; dar cine poate să constate ce suferințe are un om pus în birje spre a fi transportat la spital? Câți muribunzi, găsiți pe stradă, nu expiră în birji în care, mai în urmă, se urcă niscăi-va nuntași plini de speranța unui viitor fericit, ignorând că trăsura aceea poate să coprinză germeni periculoși.

Este de mirare în ce cerc vicios ne învârtim și cu câtă nepăsare respirăm în mijlocul atâtor rele vizibile.

Sarcina „Salutului public“ ar fi excelentă pentru

„Crucea Roșie“; cu această binefăcătoare atît de întinsă, am desfășura o activitate salutară în fie-care moment și ast-fel am aduce și în timp de pace un adevărat serviciu umanității.

Nu mă îndoiesc că sentimentele de caritate manifestate la Români, prin numeroasele așezăminte de bine-facere, s'ar arăta și la această instituțiune în toată cunoscuta lor generositate.

Un medic în o etate înaintată, D. Dr. B., plimbându-se într'o zi pe stradă și alunecând, s'a lovit la frunte perzându-și un moment cunoștința; sergenții l'au pus într'o birje și, cu toate protestările sale, a fost dus la secția polițienească, cu figura și vestimintele pline de sânge, cu plaga nepansată. De acolo fu trimis la spitalul Colțea unde, rugându-se de internul de serviciu, fu concediat la domiciliu său.

Cât timp pierdut! și cu ce drept oare, un om bine situat și cu domiciliul său, a putut fi sequestrat de poliție, împedicându-l chiar de a-și face pansamentul necesar pentru o plagă, care putea fi chiar primej-dioasă? Asemenea lucruri s'ar evita, dacă s'ar înființa și la noi societatea „Salutului public“.

Poate că opiniile mele, fiind citite de vre o inimă generoasă, va influența pe lângă „Crucea Roșie“ ori pe lângă eforia Spitalelor, de a se înființa acest serviciu. Mult aș dori să-l văd înființat și la noi! Sunt con-vins că această instituțiune ar prospera în curând ca toate creațiunile de binefacere în fertila și filantroapa Româniă.

Un țaran 'și-a frânt brațul, și oare-cine l'a strâns cu scoarțe și cu sfoară atît de tare în cât i-a oprit toată

circulația sângelui, și venind a 2-a zi la spital, pe lângă fractura lesne de vindecat, am avut a face cu mortificarea părților strangulate într'un mod brutal.

Dacă și la noi s'ar găsi inimi nobile pătrunse de această idee salvatoare pentru poporul nostru, în curând s'ar vedea și la noi înființate societățile de salvare.

III

Imi rămâne a observa lucrurile în alte țări spre a vedea cum se urmează acolo în timp de pace.

În America, în resbelul *Umanității* pentru abolirea sclaviei, și care a ținut de la 1861—1864,—resbel cu un milion de luptători, cu bătăliile cele mai sângeroase ale timpului, caritatea publică a luat partea cea mai activă.

Cu cât un popor este mai civilizată, cu atât societatea *Crucei-Roșie*, este mai bine dezvoltată și cu atât are și soldații mai audaci.

Instrucțiunea și amorul patriei întăresc brațele cetățenilor iar abilitatea îi face să se apere mai bine de cât cei inculți.

Guvernul Americii a arătat, că un Stat cu fermă voință, este în stare a îngriji de ostașii vulnerați.

În bătălia de la Gettysburg, spre exemplu, unde 30,000 de vulnerați zăceau pe câmp, toate nevoile au fost învinse de vestitata „Comisiune sanitară“ al cărei medic principal era supus numai Ministrului de resbel și independent de veri-ce altă autoritate.

Toate îngrijirile spitalelor, lazaretelor, ambulanțelor și transporturile pe liniile ferate sau pe apă erau dirijate de el.

Direcțiunea aceasta este unica autoritate administrativă; toți impiegați, civili și militari, depind de ea.

Eficacitatea acestei organizațiuni este evidentă.

Spitale modele au fost puse la dispoziția răniților; numesc numai spitalul „Lincoln“ din Washington, cu 3000 de paturi; deosebit de baracele pentru suferințele contagioase.

Acel spital are tipografia sa proprie, are un fotograf, un oficiu poștal și 16 muzicanți pentru distracția pacienților cari să pot plimba prin parcul spitalului.

Proporțiile colosale ale resbelului 1861—64, au fost în disproporțiune cu numărul medicilor buni, și a trebuit o sfortare admirabilă pentru a'i găsi.

Însărcinarea medicilor însă și cu partea administrativă le-a îngreunat serviciul, și numai cu mare greutate au putut corespunde ambelor exigențe.

Medicii principali erau toți tineri, cu instrucțiuni perfecte, conduși de focul sacru; eșiți fiind din școalele timpului nostru, deprinși cu chirurgia-operativă și cu toată tehnica modernă, aveau convicțiunea de a salva pe suferinzi prin aer, prin o deosebită salubritate, nutriment excelent, și prin o îngrijire compătimitoare și blândă.

Dr. Harris a fost primul care a compus un tren de ambulanțe, transportând vulnerați și lărgind ast-fel posibilitatea de a'i rări de pe câmpul luptei.

Atât guvernul american cât și societatea *Crucei-Roșie* au elaborat lucrări considerabile, dictate de experiențe, și ast-fel, în caz de necesitate de a construi vre-un spital sau barace, au modele pregătite pentru 8, 12, 25, etc. paturi, fiind perfect precisate dimensiunile precum și toate ustensiile necesare.

Afară de acestea este stabilit materialul ce trebuie la câmp, la munți; toate brancardele etc. desemnate și precisate ast-fel, că în momentul necesar, nu trebuie de cât publicarea circularilor aprobate.

În modul acesta se dau și toate instrucțiunile necesare spre a transforma vagoanele de marfă în vagoane de transport pentru vulneranți, impunând modelurile cele mai practice, recunoscute de experiențele timpului.

Guvernul Statelor-Unite, în scop de a fi și mai mult în serviciul umanității, pune ori cui la dispoziție gratuit lucrările făcute în serviciul sanitar și al *Crucei-Roșie*.

Adresându-mă către confratele meu d-nu dr. George Otis, chirurg al armatei Statelor-Unite, mi-a trimis patru volume foarte interesante, din cari m'am convins cât de practici sunt cetățenii Americani.

Noua lume America, a întrecut în multe pe lumea cea veche; acolo sunt oameni practici, grandioși în comerțul lor, ingenioși în invențiuni, și tot ce se produce acolo este solid și perfect. Resbelul lor din 1861—65 a fost în adevăr al *Umanității*, ținând la abrogarea sclăviei, dar a fost un resbel destructor, care a cutremurat lumea nouă. Avuția Sudului, posedând oameni negri ca marfă, a luptat cu toate forțele sale vitale, ca să învingă principiul egalității umane și a libertății Nordului; — unicul resbel ce se poate admite ca scuzabil, și grație destinului, geniul bun al Americii a strălucit.

Admirabilul guvern care, pe lângă mulțimea combatanților n'a expus pe răniții a zăcea nopți friguroase, și zile întregi, până a fi ridicați de pe câmpul luptei, a socotit că unui rănit îi trebuie cel puțin 2 soldați sanitari; de aceea, la 2000 de răniți, ce se

întâmplă adese-ori, trebuiau 4000 de sanitari ; drept aceea s'a și format un tren pentru ambulanță atât de mare, în cât a corespuns tuturor accidentelor. Imprejurări neînvins încă până acum în istoria resbelor națiunelor celor mai civilisate.

Nu pot intra în amănuntele studiilor mele în această privință, ceea ce ar fi poate instructiv, dar mă măgulesc a arăta omagieile mele, pline de admirațiune, către un guvern, care respectă curajul fiilor săi ostași neexpunându-i la suferințe de martiri.

IV

Franța.—Națiunea franceză, inițiatoarea inteligentă a atâtor drepturi ale omului, națiunea care a excelat prin răspândirea luminei și a principiilor de libertate, egalitate și fraternitate, a fost una din primele națiuni care a aderat la convențiunea din Geneva.

Un ostaș rănit are drepturi la *Misericordie, compătimire și onoare*.

Patria recunoscătoare adăpostește pe fii săi căzuți în luptă.

Condusă de ast-fel de principii, caritatea publică s'a manifestat într'un mod admirabil, la această națiune atât de valoroasă și viguroasă.

Sub denumirea: „Société de secours aux blessés militaires des armées de terre et de mer“ (croix rouge française) s'a format o societate centrală la Paris și peste 50 de „societăți filiale“ în diferite departamente.

Un medic plin de ardoare ține conferințe instructive, arătând modul de a îngriji pe răniți; indică croirea rufelor și a bandagelor necesare și ast-fel dă o direcțiune acțiunii carității publice.

Societatea Crucei-Roșii de la 1870, a rămas per-

manentă în funcțiunea ei ; cu mână largă și generoasă, ea împarte, în timp de pace, aparate de protesă, dă subvențiuni ostașilor invalizi, și ast-fel se împarte peste 70.000 lei pe an. Din timpul resbelului de la 1870, societatea a adunat un fond de 2 milioane lei, rezervându-l pentru cerințe importante; venitul acestui capital se împarte anual în binefaceri speciale.

Caritatea să exercită în sensul cel mai larg, să trimită ajutoare materiale și pecuniare armatelor franceze, cari luptă pe la Tonckin, Madagascar și Anam.

Materialul distribuit pe la diferite societăți filiale trece suma de 1 milion de lei.

Saltă inima omului de bucurie văzând o atât de bogată întrebuintare a carității publice ; numai noi medicii cari știm ce destructor și mutilator flagel este resbelul, avem trista convicțiune, că cu toate aceste generoase sacrificii, nu putem vindeca de cât o mică parte a răului pricinuit de el.

„Crucea-Roșie“ franceză, a avut o fericită idee d'a crea „infirmierii la gări“, cu scopul de a lua în îngrijire pe soldații răniți cari nu pot continua transportul, și a îngriji pe ceilalți cu băuturi și alimente.

Sunt aproape 60 de asemeni infirmierii înființate.

S'au format spitale auxiliare mobile, cari se așează în dosul liniilor de lupte, adăpostind pe cei grav răniți, cari nu pot fi transportați imediat. Societatea mai susține spitale permanente de câte 25—100 paturi, cum sunt la Nancy, Bourges, Vannes, Fontainebleau, Loudun, Javille, Tours, Grenoble, Aix, Marseille, etc.

Spitalul permanent, cel mai excelent, este în Bordeaux la gara de la Bastide, cu 200 paturi; institutul

este legat prin șine, cu calea ferată; suferinzii sunt ridicați direct din vagon și așezați pe paturi în spital.

Orașul Bordeaux, în cele 37 Stabilimente ale sale cuprinde 7115 paturi, împărțite în 6 grupe, dintre cari cel d'întâi poate fi mobilizat în trei zile. Bordeaux-suburbian are 2000 de paturi și spre a să evita o aglomerațiune periculoasă, s'au prevăzut subdivisiuni de secțiuni cari sunt la Blagais, Medoc, Baras, Reol și d'Arcachon, locuri prețioase pentru reconvalescenți.

670 membri îngrijesc aceste institute; 44 medici, 33 religioși, 210 dame, 253 infirmieri, dintre cari 130 infirmieri de congregațiuni. Admirabilă avuție! Aranjament surprinzător în serviciul oamenilor suferinzi.

Trenurile sanitare francese expuse la expoziția din Viena, presintate de Carol Bonefond, au fost admirate de toți bărbații specialiști.

Nu-mi permite spațiul a intra în detaliuri; este un studiu vast această ramură specială a serviciului *Crucei-Roșie*, dar este foarte important, mai cu seamă în momentele de față, unde, cu perfecționarea armelor de foc, numărul imens al răniților pretinde reslățirea lor cât mai grabnică.

Poate că noi descoperiri de arme și mai ingenioase va face ca atât națiunile mari, cât și cele mici să se supună mai ușor judecăței unor arbitri, de cât a face un rebel distrugător.

Ce frumos ar fi ca succesorii noștrii să admire doar prin muzee, furgoanele etc. ale *Crucei-Roșie*, ca curiosități precum să privesc azi cu repugnanță

instrumentelele de tortură cu cari sfinții părinți ai *inquisițiilor* și-au răcorit aberațiunile lor religioase.

Nu-mi este permis a deveni sentimental și fantast.

Societatea *Crucei-Roșie* din Paris, a îndeplinit un serviciu adevărat uman, în timp de pace, creînd un serviciu pentru transportul răniților accidentali din oraș, și dându-le toate ajutoarele materiale.

Filiarele lor sunt la Lille, d'Harebrouck, Tourcoing, Dunkerque, Rouen, Orléans și Marsilia. Toate continuă cu binefacerile în timp de pace, dând ajutoare prețioase accidentelor întâmpate pe strade; au personalul lor deprins, protegiat și patronat de municipii recunoscătoare. În toate filialele se predau cursuri instructive pentru surori de caritate, infirmiere și brancardieri, coprinzând numai mica chirurgie și manipulația în campanie.

Societatea *Crucei-Roșie* a lăsat medicului tot timpul său prețios, spre a-l consacra numai la ușurarea suferințelor, și s'a ferit de a-l încărca și cu partea administrativă — cum să obișnuiește în America — temându-se d'a acumula ostenelele medicului.

Societatea *Crucei-Roșie* s'a fondat în Franța la 1865. În 1870/1, a îngrijit de 110.000 de răniți; a distribuit 2 milioane lei în acești 2 ani; a trimis 110.000 lei soldaților francesi răniți în Tunisia și 538.000 de lei vulneraților din Tonckin.

La 1878, în urma unei subscripțiuni publice, s'a împărțit 400.000 lei la răniții Ruși și Turci.

Societatea *Crucei-Roșie* franceze, are 270 comitete, compuse din bărbați și dame, și are 35.000 membrii cotisanți.

Valoroasă națiune, care știe să vie cu atâta dărnicie în ajutorul fiilor săi răniți pentru patrie; ingenioasa și generoasa națiune francesă a dictat legi umane, cari au ridicat pe om la demnitatea sa, a luminat științele prin spiritul ei și a schimbat situațiunea lumii întregi. Puternică în pace, grandioasă în rebel și admirabilă subt *Crucea-Roșie!*

Va mai trece cât-va timp, și sunt sigur că omenirea va mărgini resbelele; sunt convins că luptătorii libertăților omenirii vor găsi mijloace pentru a demonstra că este mult mai folositor a conserva de cât a distruge.

V

Germania.—În 22 August 1864, 12 state, reprezentate prin 26 delegați, au semnat convențiunea din Geneva, aceste state au fost : Belgia, Principatul Baden, Danemarca, Franța, Elveția, Ducatul Hessa-Darmstadt, Olanda, Italia, Prusia, Portugalia, Spania și Württemberg.

Serviciile sanitare ale Prusiei, în resbelele anterioare, au fost aproape suficiente ; însă, în rebelul contra Austriei în 1866—cu deosebire în luptele din Boemia unde s'au măsurat 2 puteri — pentru superioritate și predominanță în Germania, serviciul sanitar a fost cu totul insuficient.

Luptele acestea au fost foarte semnificative, atât pentru dezvoltarea istoriei contemporane, cât și pentru dezvoltarea carității publice. Victoria Prusiei asupra Austriei a cimentat soarta Germaniei, dând naștere unității Germane.

Națiunea Germană, mai 'nainte împărțită în state mici, o dată unită, ca un fluviu puternic compus din râulețe mici, a recurs la caritate, văzând că guvernul nu este în stare a îngriji ostașii răniți, și sub semnul *Crucei-Roșii de Geneva*, începură a se forma societăți pentru ajutorul răniților.

Lucru de mirare că, tocmai Austria—unul din statele mari combatante, în anul 1866 nu aderase încă la convențiunea de Geneva, ci numai după luptele înverșunate de la Königgrätz, după ce calamitatea și desastrul i-a nimicit armata, de abia atunci a semnat și ea convențiunea.

Astăzi toate națiunile independente au semnat-o.

Ideea pe care este bazată acea convențiune este atât de nobilă, și de corespunzătoare sentimentelor noastre umane, încât e de mirare, cum de nu s'a putut realiza mai curând.

Se vede însă că binele, trebuie omului impus cu sila.

Națiunea Germană, pe lângă cultura sa dezvoltată, posedă o perseveranță admirabilă în urmărirea unui scop salutar, și ajungând la țintă, o susține, cu o tenacitate de fer,

La începutul lui Februarie 1864, s'a format primul comitet, care a funcționat chiar în resbelul declarat în același an contra Danemarcei.

Mai cu seamă s'a stimulat caritatea publică, adresându-se bărbaților și femeilor, către cei puternici și către cei slabi; cum și poporului însuși, ca fie-care în cercul său să agite spre a se realiza o idee binefăcătoare, evitând ast-fel culmea mizeriei și a durerii.

Patru comitete centrale s'au format la Berlin și anume:

„Societatea Damelor“, pentru spitalele din Berlin, cu un capital de 109.410 Lei.

„Societatea Regele Wilhelm“, în ajutorul armatei, cu o rezervă de 161.115 Lei.

„Societatea de Berlin, în ajutorul armatei“, cu o avere de 146.685 Lei.

Comitetul prusian central, îngrijind de ostașii răniți și bolnavi, pe lângă însemnate proviziuni de diferite materiale a mai adunat un milion de Lei.

Activitatea acestor societăți a fost cu totul extraordinară, dar și rezultatele obținute au corespuns cu organizațiunea lor, deosebindu-se prin administrații culante și execuțiuni accelerate.

Damele din toate straturile societății se ocupau cu inmagazinarea rufelor, ori conduceau confecționarea lor, sau a bandagelor; ordonând distribuirea pe la locurile indicate.

În resbelul cu Franța la 1870—71, societatea *Crucei-Roșie* s'a preparat într'un grad proporțional cu prevederile luptelor teribile la care să aștepta națiunea întreagă. S'au înființat trenuri sanitare care au adunat de pe câmpul luptelor pe răniți, aducându-i în țară.

Pe câmpul Templhof din Berlin, unde să instalaseră barace modele, formând un oraș întreg, canalizat, cu apeducte, iluminatie cu gaz, trenuri conduse până în centrul acestui imens spital, au facilitat așezarea răniților direct din vagon în paturile baracelor. Am vizitat aceste barace și sunt încă mult recunoscător d-lui Doctor Langbuch,—actualmente un vestit chirurg în Berlin,— care m'a condus prin aceste aranjamente superbe. Aici am admirat „Societatea damelor“ care supravegheau magaziile și inspectau bucătăria. Confratele meu m'a prezentat unei contese Bismarck, care tocmai în acea zi, avea funcțiunea inspecțiunei la bucătăria centrală.

Preumblându-mă prin barace, am găsit Germani și Francezi răniți, amestecați. Suferințele îi împăcase.

Spiritul convențiunei de Geneva, cu bucurie l'am văzut realizat.

Suferințele unesc simțimintele omului, pe când binele adese-ori le desbina.

În toate baracele, și în fie-care loc să vedea solici-tudinea damelor, și este incontestabil că caritatea se exercitează de ele în modul cel mai perfect și mai sublim.

Bărbaților le este dat a creă modul de bine-facere, însă executarea ei să o confiăm damelor; inima lor este mai indulgentă și mai compătimitoare; pe când un bărbat s'ar impacenta, blândețea surorilor cu un surâs grațios, împacă lucrurile.

În Germania și în Austria, caritatea *Crucei-Roșie* se mai exercitează, în modul cel mai larg, cu mijloace considerabile, de către ordinul *Cavalerilor de Malta, Maltezii sau cavaleri ai Sft. Ioan*, numiți după spitalul Sft. Ioan din Ierusalim.

Dau în scurt, istoricul acestui ordin care se ocupă acum cu caritatea.

În anul 1048, comersanții din Amalfi, au fondat în Ierusalim o biserică și o monastire de monachi, adăogând mai în urmă un spital și o capelă dedicată Sft-lui Ioan. Acești monachi, îngrijind de suferinzi și de peregrini, au fost denumiți *Ioaniți* sau *Frați hospitalieri*.

Gottfried de Bouillon și alții 'i-au înzestrat cu proprietăți însemnate.

În secolul al 12-lea monachii 'și-au însușit denumi-rea de *Cavaleri ai Sft. Ioan*, obligându-se de a com-bate pe necredincioși, și s'au împărțit în două: „Ca-valeri preoți“ și „Frați de caritate“.

Ordinul s'a întins mereu, a câștigat posesiuni și o mare influență, mai în toate țările creștine, primind de la Papi multe drepturi.

La început, și acest ordin a corespuns vocațiunei, dar în urmă, abătându-se de la datoriile sale, a contribuit și el prin discordie, la pierderea Ierusalimului.

După luptele continue cu Turcii în anul 1530, cavalerii aceștia s'au așezat în insula Malta, și de aceea se și numesc *Cavalerii de Malta* sau *Maltezi*.

Revoluțiunea franceză din 1789, a confiscat averea acestora în Franța; asemenea a procedat și alte țări, în urma evenimentelor și spiritului timpului pe la 1810—1811. Mici resturi din posesiunile lor, îndesul de însemnate, au rămas în Boemia.

În anul 1826, Papa a permis ordinului, sediul la Roma, unde se află și astăzi.

Ordinul mai posedă palaturi în Veneția, Neapole și Praga.

În 1852, s'a mai înființat un ordin al Cavalerilor *Sft. Ioan* în Prusia, analog celui de la Ierusalim, obligându-se la exercițiul carității, îngrijind pe bolnavi.

Acest ordin a făcut servicii eminente în Germania, în timpul resbelurilor din urmă, împlinindu-și în toate locurile misiunea sa; în resbelul din urmă au fost în serviciul său 500 de surori diaconise și surori de caritate; dintre acestea, multe au fost recrutate din societatea cea mai bună și toate au arătat o perfectă abnegațiune în serviciul bolnavilor de tifus și de choleră etc.; calități ce nu se pot procura nici de la oameni plătiți.

Cavalerii *Sft. Ioan* din Austria, din marele priorat al Boemiei au escelat prin ajutoarele lor, mai cu

seamă prin trenurile lor sanitare, cu cari s'au distins în resbelele din urmă.

D-nu Dr. Baron J. Mundy este medicul general al ordinului; experiența și renumele acestuia, este o garanție pentru excelența serviciului; transformarea vagoanelor de marfă pentru transportul răniților, este indicat și perfecționat de D-sa, de a cărui persoană trebuie să ne ocupăm puțin.

D-nu Baron J. Mundy devenit medic, îndată s'a interesat de serviciul sanitar al armatei.

Disponând de avere, s'a putut bucura de independența sa personală.

În resbelul Americii 1861—65, a petrecut acolo, punând experiențele sale în serviciul Americii de Nord spre a combate sclăvia.

În resbelul din 1870/1 a staționat în Paris și a suferit mizeriile ambelor asediuri. Ajutat de inginerii căilor ferate Paris-Lyon, a înființat 6 vagoane-bucătării cu cari s'a servit armata la evacuarea răniților din Paris în Provincie; tot el însuși a improvisat trenuri pentru transportarea reglementară a răniților în vagoanele transformate în lazarete, ajutat fiind tot de inginerii căilor ferate de Nord-Ost, Lyon-Mediterana.

După încheierea păcii, ministerul de resbel al Franței a însărcinat pe D-nu Dr. Mundy cu direcțiunea transportării răniților și bolnavilor francezi din Germania și Elveția. Sute și mii de suferinzi au fost expediați după indicațiunile sale și sub ochii săi. Au fost transporturi cari au făcut un traject durând mai mult de o săptămână.

În resbelul Româno-ruso-turc 1877, D-nu Dr. Mundy să găsea în Turcia, și după resbel a stat un scurt

timp în București. Imi rezerv de a reveni asupra acestui personaj, atât de remarcabil și meritos, la descrierea evenimentelor de la noi din țară, în timpul anilor 1877/8.

Alegerea doctorului Mundy, ca medic general al ordinului „Cavalerilor Sft. Ioan“, arată dibăcia acestora în alegerea nemerită a persoanelor necesare.

Trenurile sanitare ale „Ioaniștilor“ sunt perfecte spitale ambulante; ele conțin tot ce este necesar; o carte: *„Serviciul benevol în rebel al ordinului suveran al cavalerilor de Malta, Marele priorat de Boemia“* conține modelurile vagoanelor, specificația personalului, a materialului etc. și tot ce trebuie să conțină un tren. Mai au formulare, tabele necesari pentru lista suferinzilor, precum și formularele itinerariului de căi ferate, toate reglementele în uzul serviciului și lista cărților din biblioteca lor ambulantă.

Ordinul Cavalerilor Sft. Ioan, ori al Maltezilor, nu se mai compune din Monachi ci din laici.

În timpurile noastre, nici nu se mai înțelege scopul monastirilor, unde monachii ori călugării petrec o viață contemplativă, fără a aduce omenirii vre-un alt serviciu. Actualitatea pretinde de la acest fel de oameni de a fi utili, instruind, sau îngrijind de suferinzi.

Am observat până acum într'un mod sumar societățile *Crucei-Roșie* a trei națiuni, cari sunt inițiatorile multor inovațiuni și cari au servit mai mult sau mai puțin ca modele. Scopul lucrării mele nu este de a face comparațiuni, ci am voit numai să aduc lumină din cele ce am văzut, asupra celor ce au introdus aceste trei națiuni puternice, în folosul omenirii.

Mai înainte însă de a termina revista mea, îmi place a menționa câte-va persoane cari prin inima lor simțitoare și-au luat sarcina de a practica caritatea după propria lor inițiativă.

*

În resbelul Crimeii 1854, D-na Florence Nithingale, după ce s'a familiarizat cu spitalele Angliei, s'a instruit ca „soră de caritate“ la Kaiserswert și a plecat cu alte 37 dame engleze în Crimeea.

Activitatea ei a fost neobosită; prin salubritatea introdusă în spitale a isbutit a reduce mortalitatea de la 60 0/0 la 11 1/2 0/0.

D-na Nithingale să pronunță într'o epistolă contra saltelelor pe paie, zicând :

„Paiul este aspru și tare, favorisează decubitele și micșorează energia vitală; avem necesitate de saltele de lână“.

Bolnavii din spitalele Eforiei civile din București în timpul resbelului nostru, zăceau cea mai mare parte din ei pe saltele de paie; și câți ani ne despart de resbelul Crimeii!! Ce ironie în timpurile noastre antimicrobice!

Doamna Simon, din Dresda, în resbelul Austro-Prusian al anului 1866, a trecut pe câmpul luptelor din Boemia; această Doamnă, ca un geniu salvator, a trecut printre răniți și bolnavi și, unde era mizeria cea mai mare, acolo să așeza, și a știut prin mijloacele ei, prin energie, prin îndemnări juste și adeseori foarte curagioase, de a stimula pe impiegați și a fost inventivă ori unde a lipsit ceva.

Multe pagini ași putea să umplu cu faptele ei, dar mă mărginesc a arăta omagiale mele unei Doamne, pe care a condus-o inima ei caritabilă.

În timpul resbelului Austro-Prusian, după lupte înverșunate, să umpluse spitalele cu răniți și bolnavi; în tot timpul acesta s'a văzut umblând prin spitale un Domn înalt care vorbea amicalmente cu toți; aci consolând, dincolo împărțind ajutoare, un om care, dispunând de mijloace însemnate, a găsit unica fericire de a da ajutoarele sale ostașilor vulnerați.

„N'am pe nimeni în lume, zicea el; un nepot al meu a căzut în resbelul actual, și nu'mi pot opri lacrimile de cât consolându'mi inima, dând ajutoare soldaților răniți“.

Numele acestui bărbat este Franz Anton Daninger din Viena, pe care 'l trec cu bucurie între mizericordioșii bine-făcători, demni de laudă.

VI

Suntem în fine la Capitolul principal al acestei scrieri, adică în epoca anului 1877. Voi descrie tot ce am văzut în timpul renașterii țării românești, și mă voi sili a reproduce cu fidelitate toate impresiile mele, notând cele ce cred că ar fi de folos patriei noastre în viitor.

Întâmplările pot fi foarte instructive, și fericit e acela care să știe folosi chiar de la început de ele. O națiune însă trebuie să profite mai ales, de experiențele evenimentelor trecute, spre a să feri de viitoare dezastre.

Dacă fie-care om ar observa cu atențiune tot ce a văzut până la o etate matură, ar putea nota multe lucruri de interes, ori cât de mic ar fi fost cercul său de activitate, și de acea ascultăm cu plăcere pe câte un bătrân cât de simplu, povestindu-ne cele petrecute sub ochii săi.

Drept aceea m'am decis a descrie cele petrecute în timpuri grele, în timpuri când inima mea a palpat alături cu întreaga națiune română, care sta înaintea unui viitor incert, confiindu-și soarta în norocul armelor.

În primăvara anului 1877, să știa că vom avea

resbel. O închietudine coprinsese cercul populațiunii mai inteligente, pe de o parte grija pentru soarta noastră, pe de altă, preocuparea cum am putea alina suferințele ostașilor răniți în resbel.

O conferință a medicilor din București a decis să ofere serviciile lor aici în capitală, și în acest scop au și oferit concursul lor D-lui Dr. Davila, medic inspector general al armatei. Eu eram în acel timp medic primar al diviziunii chirurgicale de la Spitalul Filantropia, care nu avea atunci de cât 2 diviziuni; una chirurgicală și alta medicală, având fie-care peste 80 de paturi.

În acest timp s'a construit în grădina Spitalului 3 barace, după un plan eronat, ca să mai fie încă 90 paturi la dispoziția răniților.

Pe lângă aceste pregătiri, toate societățile s'au silit a face ceva în folosul general, și ast-fel s'au adunat o serie de Doamne la domiciliul D-lui C. A. Rosetti, și animate fiind de amorul patriei, au început a face colecte de bani, cari a prosperat cu rapiditate. Doamnele ezitau dacă trebuesc făcute baracele aici la șosea sau mai bine să meargă la Turnu-Măgurele, unde probabil, vom fi mai aproape de câmpul luptelor.

Aveam pe atunci cunoștința D-lui și a D-nei C. A. Rosetti, fiind mai adese ori în contact cu D-lor, le-am admirat simplitatea obiceiurilor în casă, și afabilitatea lor, dar am fost însă surprins de vigoarea și impetuozitatea convicțiunilor lor, întru a procedea repede în acțiune, ca evenimentele să ne găsească pregătiți.

D-nul Rosetti — a avut și aici o inspirațiune profetică, și cu vorbe înfocate eșite din inimă, a mișcat pe toți participanții și, după ce a declarat că soția

sa, D-na Maria Rosetti, pleacă la Turnu-Măgurele, toate obiecțiunile au căzut și s'a decis a să înființa Spitalul „Independența“ la Turnu Măgurele.

Atât eu cât și alți confrăți am promis a face tot ce vom putea în favorul „Spitalului Independența“ rezervându-ne, de a nu veni în colisiune cu Eforia Spitalelor, unde funcționam de ani îndelungați.

O amiciție vechie cu D-nu Dr. Davila m'a făcut a'i oferi și eu serviciile mele aici în Capitală, analog cu confrății mei, cari și ei își oferiseră serviciile lor.

Doctorul Davila 'mi-a obiectat, că aici în Capitală D-sa n'are necesitate de medici, fiind convins că răniții, ajunși odată aici, vor avea îngrijire foarte bună, atât din partea spitalului militar cât și în spitalele civile. „Am necesitate de chirurghi buni“, a zis D-sa, „dar să 'mi fie la dispoziție ori unde, nu numai în capitală“.

După o scurtă reflexiune am dat mâna, ca semn de adesiune și atunci Dr. Davila mi-a întins o hârtie pe care am scris :

^ Domnule General !

„In împrejurările grave ale patriei noastre, vă rog „a dispune de știința și de persoana mea, ori când „și ori unde veți avea necesitate“.

Acest înscris trebuie să existe în dosarele cancelariei.

Tot în acel timp a aflat lumea, că și la noi există societatea *Crucea-Roșie* și că Președintele societății era principele Dimitrie Ghica.

Doctorul Davila, inițiatorul fondării societății *Crucea-Roșie* la noi, a avut fericita inspirațiune de a face să se aleagă principele Dimitrie Ghica ca Președinte, știind că acesta era și Efor al spitalelor civile, și că ast-fel dispunea de spitale și de o serie de cei mai buni medici.

Această calitate a Principelui a fost bine venită, căci n'a existat nicăeri un Președinte al *Crucei-Roșie* cu o asemenea putere, și această coincidență a fost foarte favorabilă răniților noștri.

Doamnele Capitalei—ași zice ale țării întregi—s'au pus pe lucru, pregătind bandage, rufărie și scamă.

S'au format diferite ambulanțe, dintre cari adese ori am văzut câte una trecând pe strade, pornite fiind spre Calafat, unde tăbărând armata noastră, începuse deja ostilitățile cu Turcia.

Generalul Doctor Davila, cu mult mai 'nainte pregătise ambulanțele militare; a fost chiar aspru criticat pentru preparativele acestea, privite ca zadarnice unui Stat mic ca al nostru.

Fericit acela, pe care criticii malțioși nu'l intimidează. Davila a fost tocmai unul care a știut să învingă obstacolele mai însemnate. Impetuos, urmărea un plan format și, purtând convicțiunea în sânul său, a reușit să-l îndeplinească.

Dr. Davila, fondatorul școlii de medicină din București, venind în țară pe la 1852, chemat de Principele Știrbei, a cules lauri nemuritori prin faptele și mai cu seamă prin creațiunile sale.

A fost un timp în 1862, când Doctorul Davila a ocupat pozițiunea de inspector general al serviciului civil și militar, și având toată încrederea Domnitorului Alexandru Ioan I, a putut lucra în plină libertate. Nici un medic până acum n'a avut o activitate atât de largă la noi în țară, și nici nu vom avea în curând pe unul de talentele, de geniul și abnegațiunea lui Davila. Eu personal m'am bucurat de ami-

ciția lui, și laudele ce i le fac aci, pornesc din sincera mea admirațiune pentru acest defunct amic al Românilor și, că recunosc meritele acestui om adevărat extraordinar, care într'un șir de peste 30 de ani, a făcut tot ce a putut, pentru patria sa adoptivă.

Eu cunosc sacrificiile făcute de Doctorul Davila, știu că multe i s'a conflat, mai știu că, încetând din viață, s'a găsit 8 lei în buzunările sale. Statul l-a onorat cu cheltuielile înmormântării.

La 12 Octombrie 1903, s'a inaugurat statuia monumentală a Generalului Doctor Carol Davila, în fața universității de medicină.

Generațiunea contimporană s'a grăbit a depune obolul său de recunoștință, către un geniu deosebit de strălucit.

Elevii din școala de medicină, zisă „Școala lui Davila“, actualmente medici, ocupând pozițiuni înalte, au onorat mormântul, ca și inaugurarea statuei, cuprinși de recunoștință și de amor filial, pentru părintele educațiunii medicale în România.

Am fost mult emoționat privind pe vechi noștri elevi, descoperindu-și capetele lor acum cărunte, la căderea vălului monumentului.

Iubirea și stima bine meritată față de acest bine-făcător al omenirii s'a manifestat prin colecțiuni benevole din partea generațiunii actuale, recunoștința eternă însă va înconjura acest monument foarte nemerit.

În descrierile mele adese-ori voi fi silit să vorbesc și de ambulantele militare, căci urmărind acelaș scop, viu mereu cu ele în contact.

Resbelul se anunțase ca un nuor amenințător; armatele rusești treceau mereu prin țară și chiar prin

capitala noastră. Armata noastră pornise spre Calafat, și am avut ocaziune a vedea trenuri sanitare înființate de Doctorul Davila. Noi, stat mic, nu numai că am egalat ambulanțele rusești, dar în multe privințe le-am întrecut, având aranjamente mai noi și mai perfecte de cât ei.

Personalul nostru medical a fost devotat și supus pentru amorul cauzei, cu toate greutățile serviciului lor. Furgoanele, brancardele de diferite forme, toate studiate și exerțate de personal și cu instrumente suficiente. Numai chirurgii-șefi au lipsit armatei noastre în număr suficient, dar *Crucea-Roșie* a mai înlocuit, nu însă de tot, această lacună.

În timpul acesta în București, Majestatea Sa Regina Elisabeta, înființase un spital la Cotroceni, unde pe lângă medici, o însemnată serie de Doamne din cea mai bună societate, exercitau acte de caritate.

Regina noastră, acest geniu binefăcător al ostașilor răniți, vizitând divizia mea, la spitalul Filantropia, m'a onorat, invitându-mă a îngriji și de răniții din spitalul Cotroceni, dar vizitele mele acolo au fost întrerupte, silit fiind a pleca din nou la Turnu-Măgurele.

În capitală să terminase în acest timp, cele 3 barace din grădina spitalului Philantropia.

La Turnu-Măgurele, Crucea-Roșie, clădea 4 barace, care nu se mai terminau; spitalul „*Independența*“ să înființase cu 80 de paturi. În marea grădină „*Raimond*“, să instalase societatea din Iași, sub direcțiunea dibaciului operator Dr. Russ senior, care, după câți-va ani în urma resbelului, a încetat din viață. Cu multă dibăcie și afabilitate a lucrat acest con-frate și pe lângă recunoștința pentru meritele sale,

leg omagele mele memoriei sale neștearsă din inimile multor m.ii de oameni salvați de arta sa. Două școale să transformaseră în spitale, din partea difteritelor societăți. În vr'o 3—4 edificii publice, guvernul adăpostea răniți. Din toate instalațiunile nici una n'a correspuns măsurilor igienice necesare; nici grădina „Raimond“ n'a făcut excepțiune.

În prevederea acțiunilor militare, Turnu-Măgurele a fost surprins de toate aceste preparative sanitare, și afară de aceasta, aci era punctul unde se concentrase un însemnat număr de ofițeri administrativi etc. În toată graba s'au deschis hoteluri, birturi și orașul s'a pomenit cu o îmbulzeală de oameni neașteptată, căci toată întinderea Dunării, de la Giurgiu până la Turnu-Măgurele, era dominată de Turci și toată circulația se făcea prin acest oraș.

Soldați Români și Ruși și tot felul de altă lume circulau pe strade. Orașul Turnu-Măgurele are o stradă principală lungă, care taie orașul în două; această stradă este îndestul de largă, pavagiul vicios, și ceea-ce este mai neplăcut este, că strada a fost nivelată în formă de albie; serviciul igienic lipsea cu totul.

Armata noastră a trecut Dunărea, după primul atac desastros al Rușilor de la 13 Iunie la Plevna, iar preparativele la Turnu-Măgurele încă nu erau pe deplin terminate; și ast-fel s'a întâmplat, că la atacul de la Grivița, în ziua de 30 August 1877.—care a făcut ca armele Românilor să strălucească din nou în gloria lor antică,—încă nu erau terminate toate preparativele.

Aici trebuie să menționez că doctorul Davila era instalat la Grivița, formase 2 etape: *Mecica și Mose-*

lim-Selo, pe unde trecând răniții, găseau toate necesarele, iar cei mai grav răniți erau reținuți chiar acolo, de aci, trecând prin Nicopoli pe podul întins peste Dunăre, soseau la Turnu-Măgurele.

Trecând armata noastră peste Dunăre, guvernul român, în urma sugerațiunilor, a limitat activitatea doctorului Davila, numai până la Dunăre; de la Dunăre până în București au fost însărcinați novici în afacerile sanitare militare; în astfel de împrejurări ne aflam în momentele după atacul de la Grivița.

La 2 Septembrie 1877, sosiră în Turnu-Măgurele cei dintâi răniți, în număr considerabil. În lipsa unei conduceri pricepute, răniții au fost culcați în grădina publică și, cu toate spitalele pregătite, au așteptat mai mult de o zi până când au putut fi așezați în paturi.

Au fost câte-va ore de confuzie impardonabilă.

În seara de 2 Septembrie, D-nu C. A. Rosetti m'a rugat să plec la Turnu-Măgurele—unde se afla D-na Maria Rosetti—ca să dau ajutoarele mele spitalului „Independența“.

Părăsind imediat toate interesele mele particulare, am și plecat a 2-a zi, în companie cu D-nu Doctor Trandafirescu din Ploești, care trecuse la *Crucea-Roșie*, și cu D-nu Doctor Kremnitz; cel din urmă luat de Ministrul Ioan Brătianu—știind că D-nu Dr. Kremnitz urmasese campania din Franța în 1871.

Itinerarul nostru spre Turnu-Măgurele era atunci pe calea ferată până la Slatina, și d'acolo cu trăsura până la Turnu-Măgurele.

Am plecat dimineața din București, și la ora 1 p. m. am dejunat la Slatina. De acolo am pornit

noi, 3 medici, la 2 ore, pentru a călători toată noaptea ca să ajungem dimineața la locul destinat.

O zi frumoasă ne-a favorizat; am trecut prin câmpii vesele și fertile, traversând sate plăcute ca: Coteana, o moșie frumoasă a prințului Brâncoveanu, Vizureștii, un sat pe care birjarul ni'l arăta, dar pe care nu'l distingeam, până ce n'am intrat în el; era compus numai din bordeie; până și hanul și chiar locuința proprietarilor, frații Vizulea.

Până au mai resuflat caii, am vizitat și locuința proprietarului, căci ne impresionase un sat, unde nu vedeam de cât acoperișuri. Proprietarul, D. George Vizulea, ne-a primit cu deosebită afabilitate; ne-a explicat, că acolo câmpia fiind expusă vânturilor vehemente, bordeele sunt mai acomodate nevoilor populațiunei, fiind și mai recoroase în timpul verei. În adevăr, văzând construcțiunea rațională a bordeiului D-lui Vizulea, cu ziduri izolate de umiditate, salonul și toate camerele modern mobilate, așa mai înțelegeam să locuiască cine-va într'ânsele. Dar mai în urmă am locuit la Turnu-Măgurele, într'un bordei, zis bine construit, acolo însă am cules convicțiuni contrarii, cum le voi descrie mai în urmă.

Luând dulceața și cafeaua oferită, D-nu Vizulea ne-a spus că ziua și noaptea calea aceasta este frecventată, și că foarte mulți îl vizitează, D-sa îi ruga pe toți a se înscrie într'o condicuță pe care o purta în buzunar.

Noi ne-am înscris toți, și mi-a fost permis a observa și cele-l'alte semnături. Un însemnat număr din bărbații noștri cei mai eminenți, și afară de aceștia, Francezi și Germani, oameni de toate naționalitățile; am văzut chiar inscripții și în limba persană. D-nu

G. Vizulea, a cules ast-fel autografe de un mare interes, căruia îi arăt, cu această ocaziune, omagele mele pentru buna priimire ce ne-a oferit, de câte ori am trecut pe acolo.

Pe la miezul nopții am ajuns la un sat „Drăgănești“, cel mai mare sat ce am văzut în România; situațiune pitorească pe văi și pe dealuri, cu o bogată vegetațiune ce delecta vederea. Am bătut la o ospătărie, unde o sumă de *cerberi* ne-au răspuns lătrând, și târziu de tot a eșit în fine și stăpânul, care nu voia să deschiză, obiectând că este prea târziu. Am tras la altă ospătărie, unde proprietarul să afla înaintea porților închise, și la acesta am putut observa, că 'și consumase cu exces merindele: *Beautus ille qui procul negotiis* etc.

De la prânz până la miezul nopții, foamea ne-a silit să căutăm ospitalitate; birjarul ne-a dus la marginea satului pe un deal, la duoi frați Arnăuți; acolo ne-au deschis îndată, au luminat casa, au alergat să prinză pui, și ne-au servit în sfârșit, cu tot ce se putea găsi. Consumând ceva, am observat că acolo se lucra și tâmplăria, și ne-au declarat, că afară de tâmplărie ei lucrează și zidărie; țin ospătărie, muncesc toată vara, și iarna pleacă la familiile lor. La întrebarea, că de ce nu-și aduc familiile lor aici unde-și câștigă pâinea? ne-au răspuns că: „femeile nu vor să-și părăsească locul lor natal“. Ce bine zicea poetul latin:

*Nescio quod natale solum dulcedine captos,
Ducit et imemores non sinit esse suis.*

Trecuseră 2 ore, și vinul care mirosea a mucigai, nu putu să animeze conversația noastră; ne-am mai plimbat puțin, și în fine, vrând să sosim dimineața la Turnu-Măgurele, ne adresarăm birjarului, dar 'l-am găsit atât

de—*beat*, în cât nu putu nici să ne răspundă. Cu ajutorul arnăuților înhămarăm caii și aplicând cu găleata de la puț, o hidroterapie improvizată—pe capul birjarului—am plecat—și ast-fel mai mânând caii și noi—am sosit pe la 6 ore dimineața, la T.-Măgurele.

VII

Turnu-Măgurele, acest oraș depărtat ca la o jumătate de oră de la marginea Dunării, în fața orașului Nicopoli, este renumit prin comerțul de produse. Acum însă a fost surprins de evenimentele resbelului.

Pe acolo se făcea toată comunicațiunea cu armata noastră care înconjurase Plevna; acolo erau așezați ofițerii administrativi, de acolo să făceau numeroase proviziuni; lume străină, corespondenții de ziare, ofițerii străini, toți trebuiau să treacă prin acest oraș, și mulți s'au și așezat acolo.

Casele cele mai mari să transformaseră în hoteluri; s'au creat o mulțime de birturi, și o circulație foarte frecventă anima acest oraș, de alt-mintrelea liniștit.

După ce 'mi-am depus lucrurile la grand Hôtel, m'am dus la spitalul „Independența“. Spitalul era instalat într'o casă cu 2 etaje, cu camere destul de spațioase. De latrine nu vorbesc, căci erau cu totul primitive, și a trebuit o energie extraordinară spre a întreține curățenia cerută.

Am găsit sub conducerea Domnului Dr. Sergiu, ca vr'o 60 paturi ocupate de răniți, d'intre cari, în etajul de sus, mulți ofițeri. Doamna Maria C. A.

Rosetti, locuia alături de spital; o solitudine și o iubire maternă a condus pe această doamnă la fapte incomparabile; zile și nopți le-a consacrat spre a alina suferințele răniților.

Doamna Elena Cantacuzino, însoțea pe doamna Rosetti. Orele matinale doamna Rosetti le petrecea în bucătărie, ordonând cele necesare, iar doamna Elena Cantacuzino, cu blândețea sa, de asemenea lua parte activă la această laboare de bine-facere. Depunând aci omagele mele de recunoștință, regret că D-sa nu mai exercită blândețea printre noi, însă binecuvântări de recunoștință ilustrează memoria ei.

Doamna Irina Câmpeanu, intra adese ori în sălile răniților și scria epistolele dictate de soldați către ai lor; cu multă admirațiune am privit această bine-facere, făcută de o ilustră Doamnă a societății noastre. Știu că în fapte există o mulțumire sufletească, dar, notând acestea, am voit să'i arăt omagele mele.

A mulțumi D-nei Maria C. A. Rosetti pentru ostenețele sale, nu poate să fie sarcina mea, ci a tuturor cari s'au bucurat de solitudinea Domniei sale; mie mi s'a întipărit, grija și abnegațiunea cu care s'a devotat omenirii suferinde și mie, unui fidel adept al filantropiei, să 'mi fie permis a'i arăta admirațiunea mea.

Serviciul medical să făcea de mine, de un confrate tânăr și de doi studenți interni. În comparațiune cu numărul răniților, personalul ar fi fost insuficient; însă fiind zi și noapte în acțiune permanentă, am putut învinge mai ușor toate dificultățile. Printre elevi era d-nul Cruceanu, — actualmente doctor în medicină, și activ medic primar la spitalul „Zosima“ din

Armăşeşti,—cărui şi astăzi încă îi mulţumesc, pentru excelentele ajutoare, ce fără preget 'mi-a dat în tot timpul serviciului. O experienţă de un sir de ani, ca medic de spital, 'mi-a fost la dispoziţie, dar nici un serviciu mai greu ca aici nu am avut. Serviciul era permanent, precum spusei; am avut mulţi ofiţeri răniţi; compătimirea mă făcea ca la ori-ce minut, să fiu la dispoziţiunea lor spre a corespunde cererilor, care adese ori erau chiar imposibile, dar prin prezenţa noastră am isbutit a le satisface sau a mai linişti pe suferinzi. Am simţit că 'mi va fi greu şi chiar primejdios, pentru viaţa mea şi a personalului medical, de a persista ast-fel în serviciu; am precizat deci ore regulate de vizite, şi am organizat un serviciu continuu de inspecţie, pentru ori-ce eventualitate. Operaţiile chirurgicale au fost destul de frecvente; am avut instrumente suficiente la dispoziţie, asistenţa s'a adaptat destul de bine şi, graţie antisepticelor, vindecările mergeau destul de satisfăcător.

La fie-care operaţie mare, aveam sarcina de a linişti pe doamnele patronese, cari în dorinţa lor de bine-faceri, ar fi voit să vadă nemutilaţi, pe vindecaţii lor din spitalul „Independenţa“.

D-nu Doctor Kremnitz urmase campania Franco-Prusiană în 1871, şi de aceea a şi fost adus aici de Ministrul Ioan Brătianu.

Nu 'mi pot explica împrejurarea, că la o atât de mare lipsă de buni chirurgi, D-sa n'a putut găsi nici un loc de activitate în Turnu-Măgurele, şi a fost silit să plece înapoi la Bucureşti, unde—fiind numit mai în urmă la spitalul Brâncovenesc—a găsit un câmp vast, de a exercita dibăciile sale chirurgicale până la finele vieţii.

În Turnu-Măgurele, să instalaseră o mulțime de spitale. *Crucea-Roșie* lucra, ca să termine baracele pe câmpia de la marginea orașului. Societatea de Doamne din Iași, luase grădina „Raimond“, unde așezase o mulțime de corturi, tot serviciul acesta era condus de D-nu Dr. Russu senior. Acest meritos și bătrân chirurg, a lucrat aici foarte salutar. Adese ori am asistat la operațiile sale și i-am admirat dibăcia mânei și ingeniositatea ideilor sale. Pe mormântul lui depui dar, laurii atât de bine meritați.

Scoala comunală adăpostia un spital militar. Sora Ana Ghica și domnișoara Elena Budișteanu au exercitat aici, ca surori de caritate, serviciile lor excelente; mai erau și alte localuri transformate în spitale, dar regret că în unele s'a încredințat serviciul la oameni nedeprinși cu tratamentul răniților.

Pe timpul acesta, guvernul a găsit de cuviință să mărginească funcțiunea generalului Davila, de la Grivița până la marginea Dunării, iar de la Turnu-Măgurele înapoi, i s'a luat comandamentul. Această dispoziție n'a fost de loc salutară, căci uniformitatea ordinelor a suferit din această cauză. O lipsă semnalată de la Grivița, nu găsea acordul la marginea Dunării; a îmulțit o corespondență tardivă, și discordia deja începută între Davila și alții, a câștigat un teren cu atât mai regretabil, cu cât era în detrimentul oamenilor suferinzi. În toate țările, serviciul sanitar civil sau militar este dirijat de autoritatea supremă militară. Unde ar ajunge oare „Salutul public“, dacă s'ar dirija de 2 sau 3 autorități?

Prin această măsură, s'a luat lui Davila o bună

parte de influență și s'a micșorat activitatea unui om cu bogate experiențe.

Când am plecat la Turnu-Măgurele, D-nu colonel în retragere, I. Gigârtu, m'a rugat a-'i recomanda cinci răniți cari ar merita o pensiuine viageră din partea sa.

Intr'unul din spitalele rău instalate, am găsit pe un oare-care Vasile Cismaru din Ploești, cu coapsa dreaptă rău sfărâmată de un proiectil. 'L-am luat la spitalul „Independența“, 'i-am amputat coapsa, dar m'a rugat să'i conserv dintr'ânsa cât de mult, căci, fiind cismar, are nevoie de a bate talpă pe coapsă. Fisionomia simpatcă și intelegința lui, mă făcură să'l recomand colonelului, care când a aflat că Vasile este pe calea vindecării, m'a înștiințat că 'i dă 10 galbeni pe an, în 2 rate semestriale, obligând la aceasta, pe cale legală, și pe moștenitorii săi.

După 3 săptămâni împlinite, spitalul „Independența“ eră în deplină activitate; Serviciul meu de la spitalul Filantropia din București primise mulți răniți. Prezența mea fiind cerută acolo, am plecat și am luat cu mine pe Vasile Cismaru, care în tot timpul cât a ținut drumul spre București, a fost obiectul de atențiune și de daruri din partea publicului. Vasile Cismaru a stat câte-va zile la spitalul Filantropia; având parale, în urma munificenței publicului, a plecat fără voia mea, acasă la Ploești. Când a venit înapoi spre a primi un picior artificial, eră bolnav de pneumonie dublă, și a încetat din viață, regretat de tot personalul serviciului și de colonelul, care aflând despre inteligența lui, a avut multă afecțiune pentru dânsul.

Colonelul Gigârtu, încetat nu de mult din viață, a

făcut pensiuni viagere la 10 soldați invalizi, dintre cari eu 'i-am fost recomandat cinci.

Sosit în București, am găsit spitalul „Filantropia“ transformat cu totul în servicii chirurgicale; chiar și uніка divizie medicală, din acest spital, se apucase de chirurgie; fiecare medic voia să dea ajutoarele sale răniților.

Chirurgia a devenit aproape o știință pozitivă, o artă sublimă, și precum n'am confia reparația ceasornicului unui mecanic, ci numai unui ceasornicar de meserie, tot așa ar trebui ca și fii noștri răniți, să nu fie confiați de cât chirurgilor deprinși.

Am mai spus că, sub patronagiul Majestății Sale Regina Elisabeta, să deschisese pe câmpul de la Cotroceni, un pavilion spital, aproape de palat, unde pare-mi-se erau peste 50 paturi. Chirurgi de renume erau asistați de o mulțime de medici. O serie de doamne, din societatea cea mai bună, conducea serviciul de caritate. Acest spital a fost un model de binefacere. Hrana răniților eră deservită din bucătăria regală; o îngrijire mai minuțioasă de cât acea de sub ochii bunei noastre Regine, eră imposibilă.

Toți ostașii aflați acolo ori cât de grav răniți, arătau în fisionomia lor liniștea și o speranță fermă, știinduse patronați de Regina, care foarte des vizita spitalul. În acelaș timp Regina noastră vizita pe răniții de la spitalul Filantropia; în divizia mea s'a informat despre răniți și s'a interesat mult de modul actual al bandagelor antiseptice.

În fine avu grația d'a mă invita, ca de acum înainte să vizitez și eu spitalul de la Cotroceni, pa-

tronat de Majestatea Sa, zicându-mi: „Țiu foarte mult la știința și experiența D-voastră“.

Cuvintele Reginei noastre încântă pe ori cine ; și cui oare nu-i place a corespunde dorințelor M. Sale? Am și început dar, chiar de a 2-a zi, a face vizitele mele la Cotroceni.

La spitalul Filantropia am avut 85 de paturi: pansamentele ne luau mult timp ; mai în toate zilele eram silit a opera, căci și orașul cu accidente sale, mai mărise numărul suferinzilor, Vizitele matinale începeau la 7 ore dimineața și se terminau după 11, și adese ori—trebuia ca și seara să vizitez spitalul. Tot personalul medical își da toate silințele posibile pentru a corespunde greutăților, și mulți din tinerii studenți au căzut bolnavi de oboseală.

Spre a găsi timpul de a face vizitele mele la Cotroceni, trebuia să viu mai târziu la spitalul Filantropia—unde, după un șir de ani, mă identificasem cu serviciile mele—ori trebuia să merg la Cotroceni după prânz când, neîntâlnindu-mă cu confrății mei, nu mai puteam lucra în înțelegere cu dâșii, și astfel am fost silit a mă adresa către grațioasa d-nă Olga Mavrogheni, care și pe atunci era D-nă de onoare, rugându-o să fiu scutit de însărcinarea, atât de onorabilă pentru mine; căci timpul și puterile mele nu erau suficiente de a corespunde ambelor spitale.

În acest interval, spitalele din București erau complet ocupate de răniți; fiecare zi de ocupațiuni oboșitoare ne mai impunea și urbanități, datorite confrăților străini, cari vizitau foarte adeseori spitalele noastre.

Cu multă plăcere 'mi aduc aminte de vizita renu-

mitului profesor Dr. Gurlt din Berlin, care eră o autoritate recunoscută în chirurgie.

La congresele chirurgicale din Berlin, d-sa mi-a arătat mulțumirile sale, pentru serviciile chirurgicale ce a găsit în țară la noi.

Mi-aduc aminte de renumitul ginecolog Dr. Beigel din Londra, venit aici să ne vază cum lucrăm noi Români, în timpul luptelor noastre pentru Independență. D-nu Dr. Gustav Dunner, medic superior în armată Suedeză, a vizitat divizia mea. D-sa a luat chiar și serviciu la *Crucea-Roșie* română: mai în urmă voi reveni asupra serviciilor sale utile pentru noi.

Numele de mai jos le-am cules toate din condica înființată de mine, la spitalul Filantropia. Intr'un șir de ani s'au adunat autografe care merită a fi arătate aici :

1868. Doctorul Zabel, medic marinar german pe vaporul „Delphin“.
- „ Balan, București.
- „ Christescu.
- „ Popescu.
- „ Otroban, Brașov.
1871. 22 Sept. *Maria ducesa de Wied, princesa de Nassau, mama iubitei noastre Regine.*
- „ Profesor doctor Springer, din Bonn.
1872. *Doctorul Iuliu Fialla, iubitul meu părinte, mult regretat.*
- „ Serly Gustav, medic cap al districtului Szatmăr.
1873. „ Hart, medic asistent la spitalul general din Viena.
- „ Sigmund Chernbach, Dorohoi.
- „ Kopfberg.
- „ Dobranici. Iași.
1874. „ Brantz.
- „ Copony, Brașov.

1874. Doctorul Szöcs, medic primar din Cluș.
Domnu C. Vivian, *Agent et Consul general d'Angleterre.*
1875. Doctorul Ernest Terzi din Milano.
„ Kremnitz.
„ Sideridis, Grecia.
1876. 18/30 Mai. *Maria Princesa de Wied.*
„ *Baron de Roggenbach*, din Neu-Wied.
Doctorul Mureșianu, Brașov.
„ Popper, Viena.
„ R. Harold Sheffield, Ba. Bh, St. Bartolomeus hospital, London.
„ L. v. Rissdörfer, București.
1878. „ St. Hasiewitz, Carlsbad.
„ Alexander C. Hepites, Brăila.
„ Gustav Duner, din spitalul militar, Stockholm.
„ Petrașu.
„ I. I. Peyrot, prosecteur de la faculté de Paris.
„ G. Bouilly, aide d'anatomie á la faculté de Paris.
„ L. Peletot, étud. en méd. á la faculté de Paris.
„ Med. Max. Bille, din Dresda.
Domnu O. Eberle, directorul fabricii de tutun, București.
Doctorul Herman Beigel, (vestitul ginecolog), Londra.
1878. 18/30 Ianuarie. *Don Carlos, principe de Madrid.*
Doctorul Iuliu Kronberg, medic major din armata Otomană.
10 Martie. Edhem Pașa, general de brigadă, în garda imperială Otomană.
6/18 Aprilie. *Baron Doctor J. Mundy*, Viena.
Doctorul L. P. Casey, New-York.
Domnu Baron d'Hogguere.
Doctorul Otrobán, Brașov.
1879. „ Engelmann, Kreuznach.
„ E. Hasenfeld, profesor agregat, medic la Franzensbad și Budapesta.
„ A. L. Semo.

1879. Doctorul London, ancien directeur et médecin en chef
de l'hôpital autrichien à Jerusalem,
médecin consultant à Carlsbad.
- 21 Febr. *George Victor, ducele de Waldek și Pymont.*
Le baron Halden, marechal de cour de S.
A. S. le prince de Waldek.
W. de Krohn, Ofițer adjutant.
- 7/19 Aprilie. *Gustav Prince royal de Suède et de
Norvège.*
Otto de Printzskjöld, Chambelan de S. M. le
Roi de Suède et de Norvège.
General Slăniceanu.
C. M. Limshöök, Ofițer adjutant.
A. C. Catargiu.
- Doctorul Kucher, asistent la clinica ginecologică, Viena.
" H. Delacroix, Reims.
4. Sept. *Profesor Doctor Gurlt*, Berlin.
- Doctorul Friedrich Fieber, Viena.
" I. Roth, Brașov.
1880. " Octaviu Blasian, Alba-Iulia.
" Juris, D-r Ludovic Mezey, Budapesta.
" Sanitätsrat Holzer, Franzensbad.
" *Carol Braun de Fernwald, Profesor de ob-
stetrică din Viena.*
1881. I. Hannia, Protopop. gr. res. Directorul se-
minarului și profesor de teologie.
- Doctorul Moga.
" George Vuia, Arad, Mehadia.
" P. K. Petzalis, Brăila.
" Avedyk.
" Bleicher, Botoșani.
- 30 Maiu. *Suleiman Bey, ministre de Turquie.*
Marie de Herz, născută doctor Keresztényi.
- Doctorul Gluk, șef al serviciului din spitalul Brâncovan.
James Samuelson.
" Th. Gluk, asistent la clinica Langenbek, Berlin.
1882. 8 Martie. *Profesor Doctor Weinlechner.*

1882. Doctorul Patzelt, șef chirurg al spitalului Brâncovan.
 „ Teodorescu, medic primar la spitalul Colentina.
 „ Ștefănescu, medic primar la spitalul Xenocrat.
 „ J. Felix.
 „ Nêmeti, Herculesbad.
 „ I. T. Vercescu, deputat din Doljiu.
 „ *W. Roth, general medic al armatei saxone
 din Dresda.*
 „ *Alivad, (semnătura glumeață a lui Davila)
 însoțind pe generalul Roth.*
 „ Hepites, medic primar al județului Suceava
 „ Heineman, Ischl-Viena.
 „ Păltineanu, Pitești.
 „ Nicolini, medicul spitalului Elisabeta Doamna,
 Galați.

Domnu Ferdinand Pichler, Budapesta.

1883. Doctorul Kállay, Carlsbad.
 „ Anastasie Fătu, Iași.
 „ *Stranski*, Philipopol.
 „ D. Dupuy, intern des hôpitaux de Paris.
 „ Const. Rădulescu, Budapesta.
 „ Rousseau, Târnova.
 „ Butărescu, Galați.
 „ Antoniu, Bârlad.
 „ Ursulescu, Târgu Neamțu.
 „ M. Burada, Bârlad.

Domnișoara C. Hassenson, elevă în anul al 4-lea de
 medicină din Berna.

Doctorul Antonescu Remus.

- „ Salter.
 „ Patron.

Multe doamne din societatea cea mai bună s'au
 devotat carității, și am găsit multe atașate și în di-
 vizia mea. Eră un aspect cu deosebire plăcut, se-
 ria de doamne ornate cu *Crucea-Roșie*, urmând une-
 ori vizitele medicale.

Serviciul nostru erà atât de bine regulat, cu un personal instruit și exersat, în cât prezența acestor doamne, nedepinse cu un serviciu atât de greu, îmi cauza dificultăți. La operații, nici una nu putea să asiste, cea ce se înțelege; supraveghierea nu le-am putut-o confia, căci nu veneau regulat la serviciile matinale; mai des se arătau la contra-vizite cari se făceau pe la 4 ore p. m.

Inconvenientul să mai agrava din cauza bunei d-lor voințe escesive, introducând mezeluri, prăjituri, bomboane etc. și astfel să complica starea răniților prin gastricisme frecvente, în cât a trebuit să mă opun cu toată severitatea, contra unor asemeni introduceri ilicite.

N'a fost însă culpa d-lor, ci a celor ce n'au știut a le da o direcțiune potrivită cupidității lor caritabile. Doamnele noastre n'au deprinderea de a fi în contact cu bolnavii; aceasta cere exercițiu și o inimă care să poată suporta aspectul suferințelor.

Pentru doamne este mai nemerit să supravegheze bucătăriile spitalelor, să lucreze pentru colecte pecuniare, pentru conducerea confecționării rufelor, a bandagelor și a altor mijloace de ajutoare; să aibă grije de cei concediați cari, dacă plec însănătoșiți, au necesitate de mici ajutoare, iar invalizii au și mai mare necesitate de ajutorul lor material, căci la pensiunile statului, ajung târziu. Dacă mai binevoesc și au mijloace, bine ar fi ca doamnele de caritate să se intereseze și de familia aceluia care merge mutilat acasă, căci acolo începe regulat mizeria cea mai mare. Eată o cale largă de activitate pentru cine are inimă ca să o urmeze, unele alinând durerea, altele procurând bani, fie care după mijloacele sale.

Am văzut o doamnă din societatea bună, ținând gamba unui suferind la o amputațiune, și nu puțin mi-a dispăcut această funcțiune; mai bucuros mi-ar fi plăcut să o văd întrebuințând calitățile sale într'un mod mai demn de rangul și de sexul ei.

Blândețea, compătimirea, idealul delicateței nu să unesc cu asemenea sacrificii; oficiul unei infirmiere supraveghetoare, nu poate fi nici o dată sarcina unei dame de caritate din societatea aleasă.

Plângeri analoage au fost și în războaiele recente la toate națiunile, și direcțiile societăților *Crucei-Roșie*, aș conștient doamnelor caritabile, sarcini corespunzătoare caracterului și puterilor lor, și ast-fel serviciul lor a fost perfect.

Am arătat că Principele Dim. Ghica, unind calitatea sa de Efor al Spitalelor, cu acela de președinte al societății *Crucea-Roșie*, a fost o întâmplare foarte fericită, căci dispunea de o mare serie de medici ai spitalelor.

S'a adresat și mie, comunicându-mi, că D-nu D-r Davila — la a cărui dispoziție, prin înscris mă obligasem a fi, *fără retribuție* — ne având necesitate de serviciile mele în armată ci la *Crucea-Roșie*, mă rugă (Principele) să iau eu direcțiunea spitalelor temporale ale *Crucei-Roșie* la Turnu-Măgurele.

Ast-fel pe la finele lui Septembrie 1877, am pornit pentru a 2-a oară la Turnu-Măgurele, de astă dată însă ca Șef al Spitalelor temporale ale *Crucei-Roșie* și tot o dată și, ca Șef al serviciului de la Spitalul „Independența“.

VIII

„Grand Hotel“ în Turnu-Măgurele era cel mai apropiat de baracele *Crucii-Roșie*, și acolo am și descins, spre a fi mai aproape de serviciu.

La o distanță ca de 500 metrii — de la marginea orașului spre răsărit — erau așezate 4 barace mari ale *Crucei-Roșie*, construite din nuele, de o înălțime de 5 metrii, nepardosite, construcții cu totul contrarii regulilor indicate.

La resbel ca la resbel! ori-cum, însă tot puteam avea barace modele, dacă s'ar fi consultat oameni speciali.

Prima baracă, cu fațada spre oraș, era împărțită în mai multe compartimente, adăpostind acolo sala de mâncare a personalului, farmacia cu farmaciștii, surorile de caritate, șeșe interni, călugărițele devotate serviciului carității etc. Cele l'alte trei barace, fie-care cu câte 60 paturi, erau destinate răniților.

Afară de acestea, mai aveam o magazie mare, tot de aceeași construcție, din nuele, un grajd mare pentru 50 de cai, bucătărie, spălătorie, toate acestea depărtate de barace. Latrinele, — cele mai primitive, unite cu baracele printr'un coridor lung ca de 10

metrii, complectau aceste construcții vițioase. Imprejurul baracelor erau întinse mai multe corturi, și când timpul era foarte favorabil, să servea în ele și masa personalului întreg; într'un cort era serviciul de inspecțiune, în un alt cort se aduna personalul, în altul să așezau răniții, peste zi, pentru a schimba aerul, transportându-i seara iarăși înapoi pentru a evita expunerea lor atmosferei nocturne.

Tot serviciul era condus de un administrator; medicul-șef nu avea de cât conducerea serviciului medical; însă în timp de resbel afacerile sunt atât de urgente și atât de înșesate, în cât pentru mersul uniform, ar fi fost de dorit a se concentra ambele funcțiuni în persoana medicului.

O deslușire dată în cestiune, a fost imediat admisă de Președintele societății, și prin telegrama No. 168, din 3/15 Octombrie 1877, ambele aceste oficii au fost unite în persoana mea, trimițându-mi și un intendent bine deprins cu asemenea serviciu; telegrama suna:

„Aveți toată încrederea, sunteți Șef, puneți capăt „anarchiei, destituind pe ori-cine încearcă a aduce „pedici ordinilor D-v.
Dimitrie Ghica.

Incurajat ast-fel, am procedat cu toată energia necesară. Prima și cea mai urgentă afacere a fost de a regula personalul; am avut la început 7 medici, 5 confrăți români din București și 2 doctori străini din Austria; acești din urmă cu apunamente foarte bune.

Peste 30 călugărițe ocupau compartimentul cel mai spațios din prima baracă; un mare număr de călugări, 6 surori de caritate; afară de asta, bucătarul călă-

rașii și servitorii îngreunau serviciul. După inspecțiunea baracelor, am procedat la alegerea persoanelor necesare, din abundența existentă.

Pě cei doi doctori străini austriaci i-am conce-dat, căci nu erau de cât medici pe cari îi vedem în toate resbelele, spre a-și găsi câte o ocupațiune temporală. Dintre călugări am luat numărul necesar și le-am precizat obligațiunile lor. Unii au primit însărcinarea, alții s'au dat la o parte. La cea mai mare parte din călugărițe, obicinuite cu o viață contemplativă, am găsit rezistență de a se supune la imediata îngrijire a răniților ; din toate s'au arătat gata numai 8 maici și 4 surori de a se supune la o laboare serioasă. Pe șease le-am pus în baracele răniților, iar pe cele-l'alte le-am împărțit la conducerea spălătoriei și în serviciul salei de mâncare, iar restul a fost înapoiat la București, împreună cu călugării inutili. Astfel m'am scăpat de vr'o 40 persoane. Cine cunoaște loquacitatea oamenilor din monastiri, anxietatea lor față de ori ce lucru cât de indiferent ; percepțiuni eronate față de intențiunile cele mai bune, va înțelege cât mi-am ușurat serviciul cu înde-părtarea lor.

Călugărițele și călugării cari au rămas, au dat o îngrijire inteligentă și cu multă blândețe răniților, fiecare a corespuns cu abnegațiune laudabilă însărcinărilor destul de grele.

În 3 barace am aranjat 6 divizii, în fie-care câte 30 paturi ; cinci servicii au fost ocupate de medicii români ; numai o divizie era condusă de D-nu Dr. Gustav Dunner, medic superior în armată suedeză, pă care îl găsisem instalat acolo. D-nu Dr. Dunner

a fost trimis de guvernul suedez, a veni în ajutorul Românilor, fiind chiar subvenționat de acolo. Acest domn, numit „ceasornicul baracelor“, căci punct la 7 ore apărea figura sa gigantică pe orizont, venind la vizita matinală. Prânzia cu noi la masa comună, și nu putea să se împace cu modul de a pune ardei în bucate; zicând mereu; „oh ce piment! ce piment!“ El nu obișnuia de cât apă, nu fuma, și îngrija de răniți, cu o atențiune deosebită; opera bine, cam încetinel, dar cu mână sigură și fermă; mereu cerea aparate, cu cari nu puteam să-l servesc, de oare-ce de acelea nu se găsesc de cât în spitalele permanente. Doctorul Dunner a fost un model de datorie personificată; grijile sale, știința și experiența sa, toate au fost puse în alinarea răniților noștrii, până la căderea Plevnei. Am rugat pe principele Dimitrie Ghica, și Măria sa a intervenit pentru decorarea acestui doctor, care a și primit Crucea Stelei României, bine meritată și însoțită de bucuria noastră colegială.

În luna Octombrie, o societate engleză de caritate a trimes 5 medici cu recomandații înalte către Președintele *Crucei-Roșie* spre a da ajutoarele lor răniților români.

Președintele mi i-a recomandat cu multă atențiune și a ordonat să li se dea locuință și nutriment. Ei au venit și cu un agent al lor, care avea toată protecțiunea pentru dânsii, aducând tot de o dată, ca donațiune către *Crucea Roșie*, câte-va lăzi cu alimente și cu vinuri. Am instalat pe acești 5 doctori într'o despărțire din baraca mare, și dorind a afla ce știeau acești medici tineri, ca să nu expun la suferințe za-

darnice pe soldații noștrii, cari din zi în zi câștigau denumirea de eroi și aveau cu atât mai multe drepturi la iubirea și compătimirea noastră. A doua zi m'am dus cu ei în divizia mea și li-am încredințat 15 răniți, rugându-i ca să-i viziteze și să-i îngrijească în prezența mea. Manipulația și toată atitudinea lor m'aă convins, că aveam de a face cu medici nedepriși în serviciile chirurgicale, și ce este mai mult, am aflat că numai unul din ei era medic, iar cei l'alți studenți. Astfel fiind, i-am atașat pe lângă divizia mea, și cel puțin, au învățat în România, a face pansamente antiseptice, după Lister, compatriotul lor renumit. Acești domni să numiau : Doctor Maturin, Smith, Davis, Fulford, Dymot.

În mai multe rânduri, societatea care ne recomandase pe acești tineri, ne-au trimis lăzi mari cu bandage și alimente-conserve. Agentul lor, a trimis o ladă cu 50 sticle de vin de Bordeaux pentru răniți ; eu însu-mi am văzut pe căruțașul când a depus-o înaintea magaziei. Până la venirea însă a d-lui B..., care ținea cheia magaziei, dispăruse lada cu vinuri și întorcându-mă dintr'o baracă unde intrasem cu câte-va minute mai 'nainte, a fost suficient ca să nu se mai găsească acea ladă. Recunosc că n'am calități polițienești, căci n'am putut descoperi pe hoț și sunt sigur că lada s'a spart și sticlele s'aă risipit.

Urmând însă cu cercetarea și întrebând pe mai mulți, am aflat că d-nu B..., cel cu cheile de la magazie, era un om de confiență, însă nu al Președintelui, *Crucei Roșie*, ci al antecesorului administrator. Am luat deci îndată cheile magaziei, și în curs de vr'o 8 zile, am procedat la un inventar minuțios al

depozitelor noastre, și cu liste semnate în regulă, le-am predat intendentului numit de Președintele societății.

Magaziile noastre conțineau în abundență comestibile : șunci, salamuri, cașcavaluri, extracte de carne „Liebig“, lapte condensat cu chocolată și cacao, legume, conserve, ceaiu, cognac, rum, zachăr, legume comprimate în table, toate în abundență.

De la societatea engleză am primit niște lădițe foarte practice, pe cari îmi dau osteneala d'a le descrie : Lădițele acestea aveau destinația de a fi puse la dispoziția vre unui medic izolat, sau a vre unu ofițer cu 10—20 răniți sau soldați, spre a le putea da îngrijirile necesare în timp de 24 de ore. Lădița avea formă pătrată de 60 de centimetri ; la un punct avea o tinichea bătută cu ținte, care în caz de necesitate, să ridica cu un cuțit sau cu vârful tesacului. Aci se afla o chee, cu care se putea deschide lada, unde se găsea, o cutie cu chibrituri și câte-va lumânări de stearină foarte groase, câte-va cutii cu lapte condensat, șease cutii mari, în fie-care câte o găină fearță cu supă, ori carne de vacă cu legume. Cutia de tinichea se punea la foc și încălzindu-se conținutul, dispuneai imediat de alimente calde ; mai găseai tablite cu legume comprimate, o sticlă de cognac, una de rum, o bulă de ceaiu comprimat, o cantitate suficientă de zachăr, mai multe pachete de pesmeți. Cea mai mare parte din aceste lădițe le-am trimis Doctorului Davila, care le împărțea la spitalele „Crucei-Roșie“, precum și alte multe proviziuni ce priosiau, din conținutul magaziei noastre.

Am aranjat ca tot personalul, atât medicii cât și

internii, surorile de caritate și toți împiegații, să mănânce în prima baracă, la mese puse la orele fixate, și ast-fel am oprit reclamațiunile și am adus ordine, luând masa cu toții în fie-care zi. Călugării și călugărițele aveau masă deosebită, din cauza prescripțiunilor monachale. Câte-va zile am locuit tot la Grand Hotel, dar după ce s'a gătit în baracele noastre un bordei mare, cu un vestibul și 2 camere, m'am instalat într'una din ele, lipind pe ușă înscripția „Medicul primar“, pe cea l'altă „Intendența“, iar în vestibul am instalat pe părintele Nicanor, un călugăr original, care a fost pus în serviciul meu și despre care cu mulțumire 'mi aduc aminte, căci în originala sa simplitate, m'a îngrijit cu o părintească sollicitudine.

Serviciul medical începea dimineața între orele 7—8 și contravizitele să făceau seara între 4—6. Toți medicii 'și-au împlinit oficiul lor cu o scrupulositate neclintită; serviciul a fost foarte obositor, căci desele pansamente prelungeau vizitele matinale aproape până la amezi. Tot personalul, studenții și surorile de caritate au urmat frumosul exemplu al medicilor, și abnegațiunea personală a excelat între toți. Operațiile chirurgicale se făceau la subîmpărțirea primei barace, și de câte-ori avea loc o operație, toți asistam spre a facilita lucrarea. Instrumente aveam suficiente, aparate în abundență. Grație antisepticilor stricte, pot zice, că mersul tratamentelor a fost excelent și vindecarea plăgilor operative bună, aci însă este locul a accentua un rău, care s'a cauzat pă câmpul primelor pansamente, în contra cărora am și scris în mai multe rânduri Doctorului Davila, protestând repetat

cu toată energia, până ce la ultimile transporturi de răniți, am avut în fine plăcerea de a vedea că am reușit a opri o procedare prea eronată. Aceasta era, că la bandagiarea plăgilor cauzate prin arme de foc, să aplica o bucată de vată muiată într'o soluțiune concentrată, emostatică, de fer sesquichlorat, soluțiune care cauteriza pelea și cauza necroze profunde în țesăturile circumjacentе, complicând ast-fel plăgile. A 2-a procedură eronată era, că la plăgi complicate, la extremități, să aplica imediat, după procedura D-rului Neudörfer, un bandagiu de ipsos, și rănitul era transportat ast-fel de la Grivița până la Turnu-Măgurele. Extremitățile se tumefiau după câte-va ore, și acest bandagiu imobil și greu, mărea și mai mult suferințele iar depărtarea acestor bandage tari ca zidul, era penibilă. Am reușit și m'am bucurat când am văzut pe soldații răniți la extremități, bandagiați cu fâși de organtină scrobită iar bandagele întărite cu fire de pae ori cu speteze de mucava. Pe drum, când rănitul simțea că'l strânge bandagiul, turna puțină apă peste el și producea ast-fel o relaxare ușurătoare. Ast-fel a încetat cu totul aplicarea soluțiunii concentrate de fer sesquichlorat și bandagiarea cu ipsos.

În spitalele civile pacientul este în deplină putere a voinței sale de a se supune ori nu la operație, și este altă cestiune dacă medicul vrea să'l tolereze la spital, când pacientul, nu vrea să se supună tratamentului indicat.

Alt-fel se prezintă însă cestiunea în armată. Noi la „Crucea-Roșie“ căutam numai soldați răniți, unde nu încăpeau principiile de la spitalele civile, și m'am

văzut dar silit, de a mă adresa personal d-lui Ministru de Resbel, Ioan Brătianu, care în acel timp rezida, în Turnu-Măgurele, locuind într'o casă la marginea oraşului spre Dunăre. Mergând deci acolo, am voit să fiu anunţat, dar mi s'a zis : „Nu este necesar Domnule, poftiţi înăuntru“. Socotind că voiu intra în vre-o anticameră, nu am bătut la uşe, dar intrând, am fost surprins că, am găsit pe D-nu Ioan Brătianu şezând şi convorbind cu cine-va. 'Mi-a întins mâna, 'mi-a oferit o ţigară, pe care însă n'am aprins'o, cu toate că 'mi prezentase o cutie cu chibrituri, rugându-mă să aştept, până va termina cu interlocutorul său.

Conversaţiunea a ținut ca vr'un sfert de oră, şi avui ocaziunea de a privi în toată liniştea figura lui Ion Brătianu, pe care'l cunoşteam de mai 'nainte. Am admirat frumseţea acestui cap clasic, vivacitatea ochilor, fineţea limbajului şi a fiziognomiei sale, am ascultat cu plăcere replicile sale, când cam glumeţe, când mai serioase, prin cari sau evita de a răspunde, sau silea pe om de a'şi răspunde singur.

Am simţit o preţioasă plăcere, privind pe acest ingenios bărbat al României ; 'mi-am recapitulat repede luptele sale de la 1848 până la 1877, şi am văzut pe acest geniu oţelit înaintea mea, în momentele de a să înscrie numele său, cu literele lapidare ale nemuririi în istoria României.

Mi s'a părut că văd în severitatea figurei sale pe augurul victoriei.

Am fost întrerupt în contemplaţiunile mele, când mi'a adresat cuvântul.

I-am expus circumstanţele cu soldaţii răniţi, şi după

o scurtă gândire, răspuse cu accentul gravității poziției sale : „Ai dreptate, D-le Doctor, suntem datori a conserva viața ostașului nostru ; îi vom impune militărește căutarea medicală ;“ „știința și conștiința medicului este ultima rațiune“. — Am mai adăogat că impunerea aceasta nu privește pe ofițeri, oameni cari au încredere în medici.

D-nul Brătianu avu plăcerea de a vizita baracele „Crucei-Roșie“ și suindu-se cu mine în trăsură i-am spus că, cu atât mă bucur mai mult, cu cât vizita sa este neașteptată. La trecerea noastră prin oraș, m'a întrebat de când sunt în țară și dacă 'mi mai aduc aminte de prima întâlnire cu D-sa ; afirmând aceasta, i'am amintit conversațiunea ce am avut-o la un prânz, — la care mă aflam conviv, precum și de opiniile sale de atunci.

„Așa este Doctore,“ răspuse el, vizibil surprins de memoria mea, „iscălesc și astăzi cele zise“. Dar câți ani sunt de atunci ? — 14 ani domnule Ministru. — „Ai o excelență ținere de minte“. — Da, domnul meu, pentru cuvinte ingenioase“. — Mi s'a părut că prea curând am sosit la baracele noastre. Elevul de serviciu ne-a eșit înainte și a raportat exact numărul răniților ; după aceea D-nul Ministru a vizitat toate baracele, a vorbit cu mulți răniți, și 'i-a făcut o plăcută impresiune fața lor liniștită și regula ce domnea în barace.

Eșind din baraca din urmă, însoțit de personalul adunat în pripă, mi-a strâns mâna și mi-a mulțumit de buna stare în care a găsit pe răniți. Asemenea vizite stimulează foarte mult activitatea unui spital,

personalul întreg se bucură, și pacienții se liniștesc văzându-se îngrijiți cu o sollicitudine deosebită.

Serviciul în barace consuma mult timp. Vizitele matinale țineau aproape până la 11 ore ; distribuirea medicamentelor și alcătuirea raportului ținea mai până pe la prânz. La 12 ore se da semnalul de prânz, și la fie-care 2 zile să servea tuturora mezaturi, din depozitele noastre ; masa ținea cam câte o oră, și fiind-că era prezidată de mine, aveam bucuria de a vedea buna cuviință, înlocuind desordinea și conversațiunile sgomotoase. După masă, luam loc înaintea baracelor în corturi, eu însumi făceam corespondența, căci raporturile confidentiale și oficiale către președintele *Crucei-Roșie* le scriam eu însu-mi, până oboseam.

La 4 ore începeau contra-vizitele, și-mi plăcea a asista și la cei l'alți confrăți. Cu pansamentele și cu fel de fel de lucrări, ajungeam până pă la 6 ore seara, timpul cinei, și la 7 ore totul era terminat.

Acum fie-care simțea necesitatea de distracție, cea ce nu prea oferea tocmai Turnu-Măgurele. O cafenea în fața grădinei publice, un local cu tavanul jos de tot, plin de fum, nu oferea recreațiunea necesară. Preumblarea în grădina publică sau pe câmp, cu medicii englezi sau cu svedianul Dr. Dunner, îmi făcea mai multă plăcere. Mai era un birt cu grădină, ce mi se pare că se numea „La Enache“ ; acolo se instalase o mică trupă franceză, și se construise o scenă precară ; în această grădină se aduna multă lume.

Mulți mergeam spre a vedea petrecând acolo, pe marele duce Alexis, pe principele de Leuchtenberg și pe Don Carlos. Pentru acești oaspeți era rezervat un loc înaintea scenei. Cântecelile, după caracterul lor

și după mișcările de cari erau acompaniate, mi-au cauzat aversiune; mai multă distracțiune am găsit uitându-mă la cantitățile de vinuri de Champagne puse în ghiață, pentru uzul înalților oaspeți.

În acest timp sosiră în țară, sub comanda d-lui medic general Dr. Cammerer, 10 medici chirurghi germani, deprinși din resbelele din urmă. Guvernul simțise necesitatea de a'i chema, confiindu-le servicii provizorii. La Turnu-Măgurele a fost trimis D-nu Dr. colonel Hahn. D-sa servi spitalul din edificiul Primăriei; bărbat excelent, cu amor distins pentru arta sa și în executarea serviciului său, infatigabil în îngrijirea celor confiați științei sale. De mai multe ori a venit să vază pe răniții noștrii din barace și unica lui plăcere era de a vorbi despre știință, și a discuta despre invențiunile făcute pe vastul câmp al chirurgiei.

Cu Colonelul Dr. Hahn m'am mai întâlnit încă de multe ori, la congresele chirurgicale de la Berlin, unde și locuia, având o clientelă considerabilă. Sunt acum câți-va ani de când a încetat din viață și țara a mai pierdut în persoana lui încă un filoromân.

Pe lângă medicii germani au mai venit și medici francezi la Turnu-Măgurele, oferind serviciile lor, și anume: D-nu Doctor G. Bouilly, aide d'anatomie à la faculté de Paris.

Dr. I. I. Peyrot, prosecteur à la faculté de Paris.

L. Peletot, étudiant en médecine à la faculté de Paris.

Din esces de zel, eram convocați toți medicii indigeni și străini, cu scop d'a ne aduna de 2 ori pe săptămână, pentru a discuta cestiuni de știință.

Ne-am adunat ; discuțiunile să făceau în limba franceză, dar după câte-va întâlniri, ideia concepută a deraiat, căci între Francezi și Germani, mai domina încă o mare răceală, și apoi cum toți eram osteniți de munca zilei, simțeam seara necesitate de recreațiune iară nu de discuțiuni științifice.

Trebuia să știm, că înaintea zeului Marte trebuie să se ascundă Minerva.

Când era timpul frumos, ne adunam mai mulți medici înaintea cafenelei, la promenadă, și fie-care dintre noi enumera cele văzute în practica sa, cu deosebire D-nii Dunner și Hahn văzusera multe și cele comunicate de dânsii ne delectau. Une-ori să discutau cestiuni medicale de ale zilei, ast-fel că aveam ședințe științifice improvizate, foarte instructive.

În Turnu-Măgurele, în acel timp să îmbulzia multă lume ; ofițeri, soldați români și ruși, comersanți, transporturi de mărfuri, și vizitatori străini populau orașul. Starea igienică a orașului era primitivă și chiar aceste măsuri să ignorau. Praful, murdăria de pe strade îmulțise muștele ast-fel, în cât mâncând la birt, trebuiam să ne apărăm cu șervetul, ca să nu ne intre muștele în gură.

Baracele Crucii-Roșie fiind departe de oraș nu aveau încă inconvenientul muștelor ; dar întâmplându-se ca Turcii să gonească din Plevna sute de bulgari, cari, cu toate focurile ce s'au tras asupra lor din partea Românilor, totuși au răușit să treacă la noi, și primăria orașului așezându-i împrejurul baracelor, flagelul muștelor amenința și pe acestea. Acești nenorociți, rău nutriți, slăbiți, aveau un aspect de umbre, cea mai mare parte suferiau de enterite, mulți de febre palustre.

Am protestat în van contra acestei dispozițiuni, dar n'am reușit.

Calamitatea însă deveni mult mai amenințătoare pentru noi; toate locurile împrejurul baracelor s'au infectat de ejectele și dejectele acestor oameni; în fine am chibzuit ast-fel: am luat 30—40 din acești nenorociți, și dându-le rămășițele mâncărilor și une-ori chiar și o plată mică, ei înșiși își curățau locurile. Ast-fel au trecut zilele la Turnu-Măgurele, cu lupte și osteneli.

Cât lucrăm noi medicii pentru binele răniților și câtă satisfacțiune avem, când reușim a scăpa viața unui om! dar în momentele când ar trebui să ne bucurăm de reușitele științei noastre, vine o nouă luptă și armele secerătoare ale armatelor, nimicesc iarăși floarea națiunii, adecă a tinerimei. Un minut, distruge tot ce noi medicii nu mai putem înlocui. Muncă de luni întregi până ce scăpăm pe un om, ca apoi să-l concediăm mutilat, cu un picior ori cu o mână de lemn, spre gloria lui și a patriei pentru care a suferit.

Nu mă îndoesc, că va veni un timp când popoarele nu vor mai fi silite a muri pentru gloria altora și respectul mutual va asigura existența fie-căruia; armele se vor întrebuița numai contra animalelor feroce.

Noaptea pe la 10 ore toți se precipitau la odihnă; eu regulat inspectam încă o dată în vârful degetelor baracele răniților, și tot-d'auna găseam câte ce-va de făcut; ori o lampă nu ardea bine, ori ventilația era închisă, ori găseam pe vr'un suferind deștept; îi vorbeam sau îi împlineam vre-o dorință și ast-fel sosiam în fine la bordeiul meu.

Părintele Nicanor era foarte vigilent, îndată aprindea lumânarea și intram în camera mea. Călugărul voia să 'mi scoată cismele, și să 'mi facă serviciul de servitor ; dar și astăzi sunt încă destul de ager spre a mă servi eu însu-mi, și nu pot nega, că vestimintele sale sacerdotale m'au îndemnat a-l trata mai mult ca pe un om de confiență. În fine mă culcam. Bordeiuul meu era căptușit cu rogojini, înlocuind tapetele.

Tocmai din primul somn m'a deșteptat un șgomot. „Părinte Nicanor“, am zis, ascultă te rog și D-ta ! „Să plimbă șoareci, taică, nu este nimic“. „Adevărat, mă gândii șoarecii nu pot să 'mi facă nici un rău, și pentru a doua oară Morfeu m'a bine-cuvântat“.

„Părinte Nicanor“, dar acum par'că flueră? „Broaște taică, broaște, așa este când se apropie toamna, se trag spre case. M'am liniștit iarăși, căci o broască mai mult ori mai puțin nu poate să 'mi facă nici un rău.

Mai cu greu am obținut de astă-dată grația lui Morfeu ; dar tot nu m'am bucurat mult de dânsa, căci o fășietură mai prelungită în dosul tapetelor, adică a rogojinelor, m'a deșteptat din nou și mi să părea că se apropie de pernele mele.

— „Părinte Nicanor, ascultă și D-ta“. — „Asta este șearpele, taică, nu-ți face nici un rău“. — De șoareci și de broaște mi-am mai putut liniști imaginațiunea, dar de șerpi, despărțiți de mine numai prin grosimea rogojinei, asta trecea peste puterea mea reconciliantă, și a trebuit să mă îmbrac și să es din bordeiu.

Câmpul din prejurul baracelor era acoperit de Bulgarii fugiți din Plevna ; toți dormeau profund ; am

invidiat liniștea lor. Cât erau de săraci, și tot să mai găsea la ei încă ceva de invidiat!. Omul este un animal teribil!. Se făcuse ziuă, și m'am dus la baracă spre a începe laboarea zilei.

Părintele Nicanor, mă liniștea cu o convicțiune fermă, promițându-mi că va goni din bordeiul nostru toate lighioanele, cum le zicea dânsul.

A 2-a seară m'am culcat, asigurat, că părintele Nicanor o fi făcut ce a știut pentru depărtarea acestor flagele ale lui Pharao, și în adevăr am petrecut o noapte liniștită într'un somn profund, până la ziua albă. Deșteptându-mă în bordei—în pământ—m'am gândit, că așa trebuie să fie și la învierea din urmă, negreșit însă după un somn mai lung — mult mai lung, lung de tot!

Șoareci, broaște și șerpi pare-mi-se că am mai auzit eu de mai multe ori în noaptea aceea, dar ori că bine-cuvântările zeului Morfeu au fost mai puternice, ori descântecele Părintelui Nicanor a făcut minuni, destul că eu am avut o noapte bună.

IX

Mult lucru ne cauza primirea răniților, ca și evacuarea lor din barace. Sosirea și numărul lor ni să anunța, și atunci toți medicii și personalul necesar întruniți, îi așteptam.

Timpul se răcorise și răniții soseau tot-d'auna pătrunși de răceală și obosiți. Farmacistul șef Domnul Christache Alexandriu, proprietarul farmaciei „La Sft. Pantelimon“ în calea Victoriei, mi-a făcut servicii foarte apreciate. D-sa pregătia într'un cazan mare ceaiul, procurându-și rom și zahăr din depozitele noastre. Domnia sa, cu multă plăcere, prepara tot, și când soseau răniții, asistam la rădicarea și la așezarea lor în paturi. Pă urmă li să servia îndată ceaiu, țuică, ori vin, după plăcere ; dar cea mai mare parte cereau ceaiu, care fiind ferbinte îi încălzea foarte repede.

După vr'o oră și mai bine, când erau mai liniștiți, începeam examinarea lor și procedam la pansamentele necesare.

Decedatului farmacist Ch. Alexandriu, îi bine cuvintez memoria cu această ocaziune, căci serviciile sale, au fost o adevărată bine-facere.

Transportul răniților se făcea cu căruțe țărănești;

acest mod de transport este primitiv, dar nu dispuneam de furgoane sanitare suficiente. Este adevărat că țăranul român se găsește bine în carul său, așezat pe pae, dar ori-cum, aș fi dorit totuși să văd pe răniții noștri alt-fel transportați. Am văzut ofițeri, transportați cu furgoanele la spitalul „Independența“, dar noi la barace, nu primisem până atunci de cât soldați.

Primul transport de răniți l'am văzut aproape de Slatina. Un șir de care cu boi, cu câte doi, trei și chiar patru răniți, după gravitatea cazurilor, expuși toți la arșița soarelui, m'a emoționat adânc, căci acești eroi ar fi meritat să-i ducem pe palmele noastre.

Este al Eroului să desprețuiască moartea, dar nu este drept să sufere un martiriu pentru patrie.

Evacuarea răniților din baracă era un eveniment neplăcut, căci în câte-va zile se obicinuiam cu îngrijirile noastre, ast-fel că plecarea lor, după ce să făceau mai bine, era tot-d'auna o întristare pentru ei, în cât trebuia să-i asigurăm, că și în alte locuri vor găsi aceleași îngrijiri bune; în fine argumentul că vin și alții mai gravi răniți de cât ei, mai liniștia pe cei cari să obicuiseră cu noi. Ora plecării era tot-d'auna anunțată și ne sileam ca la acel timp, o alimentațiune bună să-i fortifice pentru transport.

Despărțirea dintre răniți, infirmieri și surorile de caritate era tot-d'auna însoțită de lacrimi, căci suferințele ca și bucuria întăresc amiciția.

Afară de partea medicală eram aglomerat și cu afacerile intendentului, pe care trebuia mereu să-l con-

sult despre pregătirile necesare pentru îndestularea răniților. Orzul și fânul se suise la prețuri fabuloase, și împrejurările acestea m'au silit a lua sub o inspecție frequentă și minuțioasă, grajdul și depozitele noastre. M'am ocupat, ca de curtea mea proprie și de acea am nemulțumit pe mulți: dar ori-cine își îndeplinește datoriile sale cu conștiință, nu poate evita aceasta.

Infundat în aceste afaceri, am primit următoarea telegramă de la D-nu Dr. Davila.

Nr. 1144, 10 Oct. 1871

„Im veți face o mare plăcere venind urgent la „tabăra noastră Grivița, prin Moselim-Selo, Mecica.“

Davila.

Cu ocazia atacului de la Dolni-Dubnic și Gorni-Dubnic, în ziua de $12/_{24}$ Oct. D-nul Colonel Budișteanu a fost grav rănit, și a fost așezat în baraca D-rului Davila, care avu dorința să mă consulte asupra cazului.

Am și plecat a 2-a zi de dimineață, luând un furgon cu 2 cai de la *Crucea-Roșie*, și doi din călărașii cei aveam. Am fost însoțit de elevul meu D-nu Vuculescu, care mi-a făcut servicii deosebite la pansamente, atât în barace cât și la spitalul „Independența“; avea o mână foarte abilă; îmi pare rău că a părăsit mai în urmă studiul medicinei căci avea calități excelente.

Am trecut Dunărea pe podul de lemn, păzit de soldați români; semnele distinctive de pe furgon precum și brățarele cu *Crucea-Roșie*, ne-au scăpat de

formalitățile de permisiune ale trecerei. La râpa opusă de la marginea Dunării și la marginea râului Osma se află Nicopoli, un orașel turcesc situat pe dealuri înalte, dominând toată valea peste Turnu-Măgurele; orașul a fost incendiat, luat fiind cu asalt de ruși; mai eșea încă fum dintr'o magazie de grâu, care ardea înăbușit de câte-va săptămâni. Stradele orașului sunt foarte înguste și întortochiate, dând trecere liberă numai unui car, și de aceea am fost nevoit să iau 2 călărași, dintre care unul trebuia să meargă înaintea spre a preveni, ca să nu ne întâlnim cu o altă trăsură, ceea ce ar fi cauzat o mare întârziere.

Scoborând de la Nicopoli, văile frumoase, bogate în isvoare de apă rece, ne-au delectat; am trecut prin sate părăsite, am intrat prin case mizerabile, rău construite, cârciumi cu comestibile și cu băuturi imposibile; mizeria și tristețea, în urma resbelului, erau peste tot vizibile.

Pe la orele 5 am sosit la Moselim-Selo unde era a 2-a etapă de la Grivița spre Turnu-Măgurele; am văzut corturi așezate pentru răniți, etapa era bine îngrijită. Acolo m'am întâlnit cu D-nu Dr. Grigorescu, medic secundar la divizia mea de la Spitalul „Filantropia, și pe urmă profesor la facultatea de Medicină; D-sa făcea serviciul său obligator în armată; mi-a arătat corturile și m'a obligat, ordonând de a mi să schimba caii; apoi am pornit spre Mecica, prima etapă după Grivița, unde m'am întâlnit cu D-nu Colonel Dr. Fotino.

Baracele și corturile le-am găsit bine îngrijite; toate purtau semnele unei exactități militare admirabile și a unei sollicitudini părintești pentru răniți. Cred că

actualmente, D-nu General Dr. Fotino își va reaminti complimentele ce i'am făcut atunci.

Seara, la orele 8, am sosit la Grivița. Generalul Davila mă aștepta cu impaciență; nu trecuse bine o jumătate de oră și confrății militari se și adunară și intrarăm cu toții la colonelul Budișteanu, care zăcea sub un polog în vastul bordeiu al Doctorului Davila.

Colonelul primise un proiectil în regiunea laterală dreaptă a toracelui, între 7-8 spațiu intercostal, și să înfipsese aproape de diafragmă, cauzând singul-tul neîntrerupt și foarte supărător; pulsul prea mic, cam accelerat, iar temperatura nu era ridicată; starea deprimată, și debilitate generală.

Față cu toate acestea, am fost întrebat dacă trebuie sondată plaga, spre a afla mersul și situațiunea proiectilului, și dacă trebuie să ne gândim la extracțiunea lui.

Opiniunea mea a fost primită, de a nu încerca nimic agresiv, asupra proiectilului, care probabil se va încapsula, dar că ar fi necesar, ca pe lângă o nutrițiune ușoară, cu lichide, a să prelungi o stare letargică prin mici doze de narcotici.

Acum, am plăcerea de a vedea pe D-nu General Budișteanu adese ori preumblându-se pe stradele Bucureștului, și mă bucur văzându-l sănătos, știind că poartă un glonte în corpul său.

Bordeiul D-lui Dr. Davila era foarte vast; dintr'un vestibul larg dedeam în celule mai mici; una din acestea destul de largă, o ocupa rănitul colonel, una era ocupată de căruța D-rului Davila, în care dormea; mai erau și alte celule, dintre cari una o ocupasem eu. Seara înainte de culcare, Davila m'a invitat la

o convorbire, și deși trecuse de mezul nopții, tot mai avea a'mi spune câte ceva; el 'și-a vărsat amărăciunea inimei, căci simțise reușind intrigile, pe cari până aci le preîntâmpinase cu succes. 'Mi-a vorbit cu entusiasm de eroismul soldatului român, de neboseala și perseverența medicilor armatei și a ambulanțelor „Crucei-Roșie“, atașate pe lângă armate; am mai vorbit de trecutul, ce l'am trăit împreună, de școală, de *băeții*, cum îi numea el pe foștii elevi ai școlii de Medicină.

Convorbirea noastră era une-ori întreruptă de buibuitul tunurilor; la închietudinea mea, Davila zâmbea, căci cu schimbul ideilor marțiale în formă de ghiulele, D-lor erau mai deprinși de cât mine.

M'am culcat în fine în celula mea, unde mi se oferise un pat foarte bun; detunări se auziau foarte des și mult mai puternic, căci pământul, ca un corp compact, conduce sunetul mai bine decât aerul, și astfel somnul meu a fost adese ori întrerupt. Spre ziuă, când voiam să adorm, m'a deșteptat vocea lui Davila; m'am sculat și 'l-am însoțit la preumblare.

M'a condus prin corturile unde erau cei mai grav răniți, cari erau imposibil d'a-i supune la transport. Acolo am văzut, stăruind cu abnegațiune, pe D-nu maior Dr. Sache Ștefănescu; am lăudat starea frumoasă a plăgilor și fața mulțumitoare a răniților, grație blândeței cu care excelează acest confrate.

Au trecut mulți ani de atunci, și cred că D-nu Dr. Ștefănescu, acum medic șef al frumosului spital „Xenocrat“—se va bucura văzând că, cu mulțumire 'mi aduc aminte de excelentele servicii și reușitele sale științifice, dovedite pe câmpul luptelor de la Grivița.

La 27 Octobre, am dejunat la D-rul Davila cu D-nu Căpitan Băicoianu, actualmente Maior, și cu un Domn Maior Colombi din Statul Major general din Belinzona.

D-nu Băicoianu ne-a delectat cu câte-va episoade din rezel, narate cu spirit și umor. Momente prețioase în viața serioasă. Maiorul Colombi era atașat la Statul general rus, și comunicările sale erau de un interes deosebit.

Am trimis să caute pe cumnatul meu, D-nu Căpitan Temistocle Balanu, ofițer de Stat-major pe lângă Colonelul Cerchez, dar tocmai a doua zi, înainte cu câteva minute de a pleca, a putut veni să mă vadă.

Ars de soare, dar viguros, cu ghetete rupte, dar sănătos, m'am bucurat văzându-l. El avea convicțiunea, că Plevna trebuia să cază foarte curând, și s'a grăbit a se înapoia, căci prezența sa era necesară.

Toată dorința lui, se concentrase în a-i trimite o pereche de cisme bune.

Impacient de a reveni la serviciul meu, am plecat, luând aceeași cale, dar ocolind Nicopoli, pe valea râului Osma, și seara târziu am sosit la baracele mele din T. Măgurele.

Noaptea începuse să fie răcoroase; eram aproape de Novembrie și în prevederea că baracele, poate aveau să funcționeze și o bună parte a ernei, avuiu toată grija de a face, ca ele să se tencuească. Lucrarea înainta binișor, și împuternicit de D-nul Președinte, am ordonat aprovizionarea lemnului, am așezat sobe cu olane, am însărcinat pe unul din călugări cu regularea geamurilor și pentru că ne-a fost peste putință să aducem vr'un geamgiu din oraș, am cum-

părat unui călugăr uneltele necesare, și l'am învățat de a pune geamurile.

Să nu se crează că această afacere n'a fost importantă, căci în toate zilele aveam geamuri sparte, și trebuiau repede înlocuite, pentru că, afară de aspectul urât, trebuia să apăr și pe suferinzi de curente.

Ast-fel ne-am îngrijit și ne-am pregătit de eamnă.

Am avut toată mulțumirea văzând că serviciul în barace mergea admirabil; reușisem cu aranjamentul și am prevăzut toate, în caz de prelungire al serviciului și peste eamnă.

Am crezut în fine necesar, de a mă ocupa și de interesele mele particulare; căci, precum am mai zis, mă pot mândri, că am făcut serviciul gratuit, și asigurând pe D-nu Președinte al „Crucei-Roșie“ de mersul perfect al serviciului, am cerut voie de a mă întoarce în București; însă telegrama de mai jos m'a îndemnat să mai stau.

No. 4433.

Dr. Fialla, Turnu-Măgurele

„Din nefericire, după toate probabilitățile, o să vă „vie de pe câmpul de resbel mulți răniți; ast-fel, „mai înainte de a trimite alți medici la Măgurele, „rog nu lipsiți pe bravii noștri soldați de serviciile „renumitei D-voastre științe.

„Dimitrie Ghica.“

Am mai stat încă, dar înmulțindu-să transporturile cu răniți, se umpluse divizia mea din București.

Baracele construite în curtea spitalului „Filantropia“ se populau cu răniți. Aceste barace erau puse tot sub priveghierea mea, dar în absența mea au fost

chemați D-nii Dr. Altstätter din Ploești și Dr. Copony din Brașov, spre a căuta pe răniții noștri.

Această împrejurare, mă făcu să primesc invitațiunea de a mă întoarce în București.

Am pornit cu un furgon sanitar până la Slatina și D-nu Dr. Cammerer, medic general, care comanda și inspecta pe cei 10 medici germani, postați pe la diferite locuri din țară, a venit cu mine.

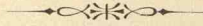
Păstrez o plăcută și instructivă aducere aminte de călătoria făcută cu acest domn. Am admirat vastele-i experiențe în cestiuni igienice, ca și în toate afacerile de spitale permanente, provizorii sau barace.

Datoria personificată anima și pe acest domn, care m'a îndemnat de a vizita congresele chirurgicale din Berlin; mi-a vorbit mult despre toți bărbații renumiți ai științei noastre, cunoscându-i pe toți în persoană.

Noaptea am petrecut-o la Coteana, moșia principe-lui Brâncoveanu, unde D-nu Platon Nicolau și D-nu Henri Kübler, conducătorii moșiei, ne-au oferit o frumoasă ospitalitate. D-nu Cammerer era vesel că să întâlnească aci cu un descendent al filosofului grec, și când am plecat a 2-a zi de acolo, zicea mulțumind, că nici o dată Platon, nu'i făcuse mai multă plăcere ca atunci.

La Slatina mai avurăm timp a vizita un mic spital, și după o preumblare mai lungă, confratele rămânând mulțumit de călătoria ce a făcut cu mine, ne-am suit împreună în trenul căilor ferate, și după o lungă absență, am pornit la familia mea.

D-nu medic general Cammerer s'a întâlnit de mai multe ori cu mine la congresele științifice din Berlin, aducându-și cu multă plăcere aminte de frumoasa Românie. Și eu cu mulțumire 'mi amintesc prin aceste linii de societatea sa plăcută și instructivă, cum și de serviciile sale utile aduse la noi în țară.

X

Spitalul Filantropia era în acest timp ocupat numai de răniți, confiați cum am zis, D-lor D-ri Altstätter din Ploești, Dr. Béldi din București și Dr. Copony din Brașov. Acesta din urmă îmbolnăvindu-se, a trebuit să plece înapoi.

Tot personalul atașat diviziei mele, a avut servicii foarte oboseitoare; pansamentele frecvente și continue, prăpădiseră mâinele medicilor și ale studenților. Medic secundar era atunci D-nu Dr. Dimitrie Bălan; la sosirea răniților, dimineața la 4 ore, sau noaptea, îi primea la gară, apoi îngrija de transportul lor la divizia noastră. Cu mânele pline de răni, în urma deselor spălături desinfectante, nici un minut n'a heșitat de a continua serviciul; apoi când se îmbolnăviră și internii noștri, tot D-sa 'i-a înlocuit, dirijând și cancelaria diviziei mele spre a nu suferi serviciul în lipsa mea.

A împărți tutun și țigări între suferinzi, îi era distracția cea mai plăcută; căzut și el bolnav, s'a târât dar n'a lăsat pe răniții noștri, până în momentul sosirii mele, când am reluat conducerea serviciului meu.

O rară abnegațiune în favoarea soldaților noștri!

Domnul Doctor Dimitrie Bălan, iubitul meu cumnat, nu putu să aibă nici măcar plăcerea de a citi aceste rânduri, fiind-că de mult neîndurata moarte 'i-a tăiat firul vieții.

Nimeni nu 'i-a mulțumit pentru străruințele sale ; modest până la extrem, nici un semn extern n'a distins serviciile sale din timpul resbelului. Pornit dar din sentiment de dreptate și de datorie de confrate, împlinesc această lacună, semnalând aici recunoștința mea spre memoria lui, care a îndulcit suferințele luptătorilor independenței și a gustat acea mulțumire sufletească de a aduce însăși faptele.

Acum am găsit Capitala în deplină activitate cu caritatea. Doamnele, care se zice că cugetă cu inima au desvoltat o energie remarcabilă în favorul răniților ; multe societăți existente m'au rugat a le da indicii cum ar putea întrebuiința stăruința lor, mai nemerit. Le-am arătat cum trebuie să croiască rufe, le-am îndemnat de a nu mai prepara scamă,—care să elimine din uzul spitalelor, ci a cumpăra vată preparată. 'Mi-au trimis, în divizia mea, 40 de perne umplute cu fulgi, aflând că n'avem în spitale de cât perne umplute cu pae și cu lână și acestea chiar în număr foarte restrâns.

D-nu *A. Emil Zehender* bancher, 'mi-a trimis 20 de saltele de cauciuc, cari se umpleau cu aer, precum și vin și cognac, spre a le servi răniților, De și a încetat din viață, îmi aduc aminte însă cu recunoștință de actul său filantropic față de soldații noștri.

În acest timp, vizitarea spitalelor era instructivă, căci eu, care în anul 1871, mă preumblasem pe

câmpul baracelor din Berlin, am putut să compar modul cum am lucrat noi.

În București avem la diferite spitale, chirurghi români și chirurghi germani chemați din Germania precum și medici ruși cari înființaseră un spital pentru ruși la Cotroceni. O activitate febrilă domnea pretutindeni.

Aici 'mi aduc aminte de *Doamna E. B. Mawer*, care formase un spital cu 30 paturi, în casele Costaforu, str. Batiștea, prin mijloace particulare englezești.

Doctorul Mawer, soțul sus numitei Doamne, a unit solitudinea sa, cu grija caritabilă a soției sale în favorul răniților noștri.

Doctorul B. Mawer a decedat de mult; lăsând o memorie venerată de toată lumea, D-na Mawer se va bucura reamintindu-și eminentele servicii cu care a îndulcit suferințele ostașilor români. Mie îmi face o deosebită bucurie a depune o cunună de recunoștință, pe mormântul respectatului meu confrate, și fac din nou complimentele mele fiicei Albionului, care a știut a-și îndeplini în patria ei adoptivă o datorie caritabilă.

Alți doi medici americani făceau serviciile lor la acest spital, D-nu Doctor Casey din New-York, care mi-a făcut plăcerea d'a asista la o vizită a mea în spitalul „Filantropia“, unde s'a și înscris în condica de vizitatori. D-sa a văzut multe în resbelele trecute și a venit aici spre a da ajutoarele sale. Celăl'alt medic atașat, era Doctorul Lamson, tot din America un tânăr înalt, bine făcut; din toată atitudinea sa se

vedea vanitatea de a place ; D-sa îngrija de asemenea spitalul englezesc.

După mai mulți ani în urmă, răpit de dorința in-sașiabilă de a poseda și mai mult, a otrăvit pe vara sa, cu scop de a o moșteni. Descoperindu-se crima, fu condamnat la moarte, și executat la Londra.

Când un om al științei comite o crimă, chiar un singur cuvânt de scuză ce am găsi poate pentru criminalii ordinari. pentru acesta însă dispăre, — căci pare că și oșcilațiunile cugetării se opresc, în judecarea unor asemenea fapte inexplicabile.

În București am găsit instalate surori de caritate, aparținând „Crucei-Roșie“ din Rusia, sub conducerea sorei Sabinini, o damă care, cu mult tact și demnitate, a îngrijit aici trenuri cu ambulanțe sanitare. Am intrat în aceste trenuri și am studiat aranjamentul lor ; adese-ori am văzut și trenuri goale, și am putut studia cu atât mai bine interiorul lor.

Această ramură a serviciului sanitar este o vastă specialitate de studiat. Timp îndelungat m'am ocupat cu acest studiu și de acea m'am silit să văd cât s'ar putea mai multe trenuri, spre a înavuți experiențele mele.

A trebuit să treacă un timp îndelungat, ca să ajungă această cestiune la maturitate. Fie-cine, cu oare-care influență, aranja câte ceva, până când suferințele altora dovediau inaptitudinea inovațiunii lor.

Astăzi am fi aproape de perfecțiune, dacă am construi din nou vagoane de ambulanțe. Pă cât timp însă armele moderne consumă bugetele noastre, și vom urma de a transforma, ca și până acum, vagoanele eftine de marfă în vagoane de ambulanțe,

nu vom putea corespunde îndatoririlor ce trebuie să avem către răniții, cari suferă pentru patrie. Trenurile cele mai bine împărțite din câte au trecut prin București—au fost cele din Saxonia, ele excelau prin aranjamentul lor interior și prin confortul deosebit, pe care îl avea pentru personalul medical.

Am obiectat atunci comandantului trenului, că aranjamentul atât de bine studiat, prezintă totuși un mare defect, având brancardele atârinate de inele de cauciuc, sistem american, foarte mult combătut de medicii militari. D-sa a susținut optimicește, suspensiunile elastice. Mai în urmă am avut bucuria de a constata, că paturile sau brancardele *fixe* s'au adoptat ca cele mai excelente, pentru-că cele elastice s'guduiau într'un mod nu puțin supărător. Trenul de ambulanțe este o organizație admirabilă a timpului nostru de progres, minunat prin minuțioasa prevedere a lucrurilor și prin eminentele servicii ce face omenirii.

Nu 'mi eartă spațiul a intra mai profund în această cestiune.

Divizia mea a fost vizitată în acel an de D-nu Dr. Baron Mundy. Acest bărbat renumit în cestiunea ambulanțelor și a serviciului sanitar de răniți, a luat parte activă în resbelele Americii, între anii 1861 și 65.

La asediul din 1871, să afla în Paris, participând la toate mizeriile. În 1877, a fost în Constantinopole, și îmbolnăvindu-se, s'a oprit — la trecerea sa înapoi — în București. El este inițiatorul societății de „*Salut public*“ din Viena, unde și acum își exersează toată activitatea sa, excelând și ca șef al serviciului sanitar al ordinului *Ioaniților*.

Baronul Doctor Mundy, s'a preumblat cu mine

prin toate spitalele, însă baracele din curtea spitalului *Filantropia*, le-a declarat ca cele mai vicioase.

Aflând de la D-na Sabinini, că sosește la Giurgiu o corabie, instalată ca „ambulanță rusească“, am plecat acolo cu D-nul Doctor Mundy. Un șlep ordinar era transformat în ambulanță ; însă lipsa de ventilație și încă a multor alte lucruri, nu m'a putut împăca cu cele văzute ; aș fi dorit a vedea ceva mai perfecționat.

Am fost invitați a prânzi pe acest vas, și eu m'am așezat lângă o domnișoară rusă, doctoră în medicină, care exercita chirurgia. Baronul Mundy o văzuse operând în Serbia, în resbelul serbo-turc din 1876. Era o domnișoară plăcută ; cred că 'mi va erta dacă timpul anilor 'mi-a smuls numele ei din memorie. Am vorbit mult despre știință, de luptele noastre grele, pe care și ea le suporta foarte bine. Iubea știința și misiunea ei, cum poate iubi numai o femeie cu fantazie și cu ardoare, până la o complectă abnegațiune.

Calități admirabile ! Aceasta a fost prima *D-șoară medic* cu care am făcut cunoștință ; de atunci am mai avut adese ori ocaziune d'a observa femei medici ; am văzut una renumită în Elveția, cu o însemnată clientelă. Am văzut și am observat pē multe, dar toate, una ca și cealaltă, cea mai ocupată, ca și cea mai modest ocupată, mi-a făcut impresiunea, că sexul femeesc nu este creat pentru greaua misiune de medic.

Argumente multe s'au enumerat și de alții ; sunt convins chiar că crebrul femenin nu se deosibește în funcțiune de cel masculin ; nu pui la îndoială geniul și talentele acestui sex, zis *cel frumos* ; sunt chiar convins, că cugetările lor liniștite, limpezite de senti-

mente nobile, întrec adese-ori multe decisiuni turbulente ale bărbaților ; știu că convincțiunile lor le pot anima până la eroism, chiar și până la martiriu.

Dar sunt contrariat că, pe lângă calitățile cele mai sublime, natura a impus femeii sarcini, cari, inobilând sexul lor, le ridică la adevărată venerațiune, ele fiind menite a propaga genul uman. Fisiologicește privit, însă-și natura, care în fie-care lună indispune corpul, ba câte o dată și spiritul femeii, aduce prin aceasta o pedică în exercițiul greu al artei medicale — dacă nu-l și oprește cu totul — dar presupunând chiar posibilitatea de a învinge ostenelele profesionale, vine timpul *partului*, în urma căruia, sunt cel puțin 6 săptămâni necesare până la restabilirea normală.

Ce ar face atunci un serviciu public, conflat unui confrate medic *femenin* ?

Ar fi o aberațiune a să pretinde negațiunea destinațiunii sexului.

Un alt rol însemnat prin care se distinge sexul feminin în societate, este educațiunea copiilor. Bărbatului îi este dat de a lupta pentru existență, a apăra familia și patria, a propaga științele și principiile salutare; femea formează familia, ea infiltrază simțul moral, iubirea familiei și a patriei ; toate ideile mari sunt propagate de femei. Muma inoculează sentimentele cele mai nobile în inima copiilor. Școala instruește religia, muma însă o cimentează în inima copilului ; toate ideile mari, salutare au fost fertil propagate de inima femeilor, în sanctuarul familiei.

Femea medic, fiind ocupată cu exercițiul profesional, perde acest rol sublim, și își schimbă astfel destinația sa în societatea umană.

Profesorul Waldeier, din Berlin, combătând, într'un articol renumit, *devierea destinațiunii femeii* zice: „De secol, femeile s'au ocupat cu arta obstetricală, „adică cu moșitul. Ce lucrări însemnate s'au făcut „de acest sex? ce invențiuni sau inovațiuni au făcut „el? Tot ce s'a făcut în această ramură a științei medicale, atât de perfecționată astăzi, sunt creațiuni „de ale bărbaților.

„Să vede că destinațiunea inherentă a naturei femeilor, împedică impetuositatea acțiunilor lor în „acest sens.“

Timpul actual a creat multe funcțiuni, spre a facilita independența femeii; ast-fel vedem dame impiegate la poștă, telegraf, telefoane, la bănci și în școale ca profesoare: m'am bucurat văzând asigurată o existență demnă pentru fete, prin care ele câștigă mai multă independență în alegerea consorțiilor lor, sau își asigură viitorul, chiar excluzându-se de la căsătorie.

Văzând însă că, în multe districte din Germania, este riguros cerut, ca profesoarele să fie numai domnișoare, mi se pare că argumentele fiziologice mai sus invocate de mine, dobândesc mai multă valoare.

Intorcându-mă din Giurgiu, cu D-nul Baron Dr. Mundy, am mai vizitat baracele rusești, construite — în apropiere de Giurgiu — din rămășițele edificiului expozițiunii din Viena de la 1873, aduse acolo de un antreprenor. Am văzut o enormă baracă cu o aglomerațiune neertată, de suferinzi, rău așezați, cea ce m'a impresionat într'un mod foarte neplăcut.

Baronul Mundy, mi-a făcut onoarea d'a asista, în mai multe rânduri, la operațiunile mele din spitalul

„Filantropia“. Compania sa mi-a fost foarte instructivă ; cât pentru laudele sale, adresate diviziei mele, sunt și astăzi mândru, știind că pe lângă competența sa, este implacabil în aprecierile sale.

Ocupațiunea noastră la spital era foarte ostenitoare; numărul însemnat al operațiilor, pansamentele migăloase, cereau vigoarea și energia fie-căruia din divizia mea. Toți cei din serviciul meu au înțeles însemnătatea rolului, și luptele eroice ale soldaților noștri după câmpul de resbel, au găsit un echou compătitor în stăruințele noastre ; iar pe când noi lucram ast-fel, sosi știrea ca, în *ziua de 28 Novembre 1877*, Plevna fu luată.

A doua zi am primit invitațiunea urgentă din partea Președintelui societății *Crucea Roșie*, Principele Dimitrie Ghica, rugându-mă, ca în fața evenimentelor și în prevederea unui însemnat număr de răniți, să plec la Turnu-Măgurele și să iau din nou direcțiunea, ca Șef *al spitalelor temporale ale Crucii-Roșie*.

La 30 Novembrie, 8 ore dimineața, am și plecat, via Slatina, ca și altă dată, Dunărea nefiind încă liberă de dominațiunea turcească.

XI

În ziua de 1 Decembre mă aflam iarăși în Turnu-Măgurele ; am grăbit sosirea mea acolo, ca evenimentele să nu mă întrecă, și de aceea am voit, ca la momentul cerut, să fiu la locul meu. Chiar fiziognomia oamenilor ce întâlneam era acum mai senină; însă de pe câmpul de resbel nu puteam afla nimic; se vorbea de o mare mulțime de răniți.

M'am dus la baracele noastre, și am început a complecta pregătirile. Trebuie să amintesc, că în acel an am avut o toamnă excepțional de frumoasă, cu soare splendid, cald ; cu toate acestea, președintele societății, în prudenta sa prevedere, mi-a telegrafiat de a instala din nou corturile, cari fuseseră împachetate.

De la 1 până la 3 Decembrie, se formase o tabără mică de corturi, și ast-fel pregătit am așteptat sosirea răniților noștri.

Am găsit în baraca a 4-a vr'o 30 de turci răniți, de la căderea Plevnei. Am spus confrăților mei, că am o colecțiune de gloanțe turcești, scoase din corpurile soldaților români, și că aş dori să am și câte-va gloanțe scoase din corpul turcilor, dar nu s'a găsit de către confrății mei nici un glonte.

Urmărind vizita, am găsit pe un soldat turc, Hasan Achmet, de 40 de ani, din Ortakioi, rănit la luarea Plevnei în zioa de 28 Novembre, întorcându-se după Opanez la Plevna, pe podul Vidului.

Plagă, produsă prin armă de foc, în regiunea unghiului inferior al scapulei drepte, și fractura spinei scapulei. Din regiunea supra spinoasă a scapulei, am extras glonțul, care se află și astăzi în colecțiunea mea, și care este un proiectil rusesc.

Al 2-lea proiectil din colecțiunea mea, l'am găsit la Suleiman Achmet, de 40 de ani, tot din Ortakioi, rănit tot la luarea Plevnei, pe podul Vidului.

Plaga acestuia era produsă prin armă de foc, în regiunea sacro-iliacă dreaptă și adenita ingvinală supurată dreaptă. Am deschis adenita, și cu puroiul s'a deșertat și proiectilul, care era tot rusesc, și care trecuse prin regiunea sacrală, percurse cavitatea abdominală și s'a oprit în regiunea ingvinală dreaptă. Acest rănit a venit pe jos până la Turnu-Măgurele; „Crucea-Roșie“ însă, i-a salvat pe amândoi și i-a eliberat vindecați.

La 4 Decembrie, o ploae îndelungată a întunecat orizontul; stradele orașului Turnu-Măgurele se acoperiseră cu un noroi subțire, care n'a fost molestat de cât de picioarele trecătorilor. Mai spre seară, m'am dus la grădina publică, ca să văd intrarea primului transport de turci captivi. Luptele de luni întregi, perderile însemnate de soldați și ofițeri, dintre cari unii cunoscuți și amici, nutrea și marea ura față de inamic.

Mă așteptam să văd oameni giganți; titani, cari au știut să ție în loc 2 armate puternice, — și când

s'a apropiat transportul, am văzut pe bravii noștri soldați conducând o gloată de turci, unii pe jos, alții călare, ploați și plini de noroiu.

Ofițerii superiori turci fură internați la „Grand Hotel,“ unde locuiam și eu, căci bordeiul baracelor, adecă vechia mea locuință era ocupată de alții. Restul turcilor captivi, cam la vr'o 2 mii de oameni, fură așezați împrejurul baracelor „Crucei-Roșii“, ocupând și corturile noastre, din nou întinse.

A 2-a zi, impacientat de a observa pe captivi, m'am sculat și mai matinal de cât de obicei. Eșind pe balustradă, am fost surprins văzând în curtea hotelului pe ofițerii turci cum vindeau cai, covoare mici, în fine multe lucruri de cari voiau să se scape. Am văzut vânzând cai frumoși cu câte 4—5 lei unul. M'am dus jos în cafenea, unde am putut observa pe ofițerii turci cari ocupaseră o masă mare. Fisiognomia lor, nu arăta depresiunea ce socoteam a găsi la dânșii; — din contră, cu o liniște perfectă își sorbeau cafeaua și tot ast-fel neturburați își suflau și fumul țigărilor; păreau aceiași turci flegmatici, pe cari îi văzusem mai acum câți-va ani, în cafenelele Stambulului.

Sunt convins că în fisiognomia ori cărui alt om, de ori-ce altă națiune, aș fi putut ceti suferințele lor; dar expresia feței turcului nu 'mi-a indicat nimic; știu că *fatalistul* nu murmură în contra întâmplărilor ca noi, ci rămâne liniștit în convincțiunea sa, că n'a putut scăpa de destinul său.

Era un mare cerc de ofițeri, așezați împrejurul mesei, fumând toți. Conversația lor era de câte-va vorbe, nu o conversațiune animată cum se aude la noi. Intr'acestea iată intrând și un colonel turc, om bine făcut,

înalt, care se îndreptă spre grupa descrisă; mai fiind un loc liber, se apropie liniștit, își scoase galoșii, se așează, puse tabachiera și țigareta pe masă, își încrucișă picioarele sub el, și de abia atunci începu a saluta în toate părțile, pronunțând obicinuitele lor cuvinte de salutare, la cari răspundeau toți cei-lalți.

Am admirat liniștea și tactul cu care procedau.

M'am dus la barace, unde am găsit pe toți turcii captivi. Ofițerii se așezaseră în corturile „*Crucei-Roșie*,” cei-lalți ședeau pe iarbă.

Captivii erau înconjurați de soldați români (curcani); am auzit ordinul de a împușca pe ori-care turc, care s'ar încerca să treacă linia santinelor. Și aci să înființăm un târg; turcii vindeau batiste, ștergare, inele, toate obiectele de cari puteau să se lipsească.

După ce am luat prânzul, cu personalul baracelor, m'am dus din nou să văd pe captivi. Odată văzui pe un turc, care voia să treacă linia santinelor, și nu puțin m'am speriat, socotind că soldatul este în drept a trage cu pușca asupra lui; însă soldatul s'a plecat, și ridicând de jos o nuia, ce găsisese, amenințăm cu ea pe turc, care văzând acest îndemn delicat, s'a întors înapoi.

Admirabilă blândețe a soldatului român!

Am avut ocaziune a vedea captivi și de alte națiuni, și am putut citi în fața lor depresiuni morale. Am văzut răniți și bolnavi, unde medicii s'au plâns că întristarea spiritului răniților influențează rău asupra tratamentului. Nimic din toate acestea n'am putut observa la captivii turci;—încrederea lor în *fatalitate* ori lipsa de instrucție, îi făceau indeferenți.

Din contemplațiunile acestea am fost întrerupt de

afaceri medicale, căci mulți turci se îmbolnăviseră și a trebuit să-i adăpostim în barace; o baracă întreagă fu populată atunci numai cu turci. D-nul Doctor Cristof, care vorbea turcește, fu însărcinat de mine cu această divizie, și pe lângă stăruințele sale anterioare, ne-a fost de mare ajutor în tratamentul turcilor. Drept aceea îi mulțumesc și astăzi încă, pentru excelențele sale servicii.

Timpu ploios, de câte-va zile, se schimbă într'oa ninsoare abundentă; toamna lungă făcu repede loc unei erne aspră de tot; un viscol mare a dărâmat corturile și furăm siliți a adăposti pe turci în locuințele țărănilor, pe la marginea orașului, cum și în grădina „Raimond“, unde se afla un însemnat număr de corturi.

A viscolit șase zile în continu, termometrul se coborâse sub 15 centigrade. Turnu-Măgurele rămase cu totul izolat în cursul acelor șase zile; toate comunicațiunile fură întrerupte; magazia de la „Crucea-Roșie“ ne-a dat toate proviziunile, și ast-fel n'am suferit nici o lipsă, căci în piață, cu toate prețurile exorbitante (un kilo de cartofi 6 lei), nu s'ar fi găsit proviziuni îndestulătoare cerințelor noastre.

Incetând viscolul, termometrul s'a coborât până la 20 centigrade.

În grădina „Raimond“ am găsit un cort cu 6 turci, șezând toți afundați până în gât în pae, și cu țigări, în gură; erau toți morți, degerați, par'că dormiau. Ce teribile sunt consecințele resbelului!

Este știut că Osman Pașa eșind din Plevna, s'a aruncat asupra armatei rusești spre Opanez: armata română n'a avut, în acea zi, de cât vre'o 14 răniți

și morți ; ast-fel noi, în baracele „Crucei-Roșie“, a-veam soldați români, răniți de la atacurile anterioare, și turci răniți și îmbolnăviți recent. Acum avui ocaziune d'a observa mai de aproape pe turcii răniți. Ei în genere au nemărginită încredere în medic; toți inculții, se închină înaintea omului de știință, care-și impune autoritatea, prin fapte crezute supraumane.

Turcul pretinde a mânca și a bea curat, dar aruncă jos lângă el, fără nici o grije, tot ce nu-i trebuie, și fără nici o teamă de consecințe ; el se silește a fi curat, dar infectează tot împrejurul său ; se supune la operațiunile chirurgicale cu toată încrederea și suferă durerile cu eroism.

Pacientul turc este docil, observă cu supunere indicațiile medicale, și fiind oprit de coran de a bea vin, el îl bea, dacă medicul îl dă ca medicament. Se zice că este recunoscător către bine-făcătorul său, mai cu deosebire către medicul care l'a căutat.

Din mai multe sute de turci căutați, n'am avut ocaziune a revedea pe nici unul, deci nu sunt competent a judeca această calitate a lor.

La începutul viscolului, principele Carol, Domnitorul nostru, trecu Dunărea și veni la T.-Măgurele, când am fost și eu învitat de a fi prezent la sôsirea Sa.

Domnitorul s'a adresat cu afabilitate către toți cei prezenți ; văzându-ne pe noi medicii, ne-a dat mâna zicând: „Vă mulțumesc Domnilor ! Medicii s'au deosebit în tot timpul, le sunt prea recunoscător“. Cuvintele acestea au încântat pe toți dintre noi ; după o muncă, aproape supra umană, această recunoștință din gura Domnitorului, ne-a îndemnat pe toți a persista cu energie în alinarea suferințelor.

Primirea a ținut mai mult timp, și chiar în acele momente, Domnitorul a decorat cu propria sa mână, cu ordinul „Steaua României“ pe D. Colonel Logadi.

Privind toate acestea, am avut liniștea de a mă aprofunda în cugetări. În ce timpuri însemnate trăim! Poporul român, a vegetat prin secolii în opresiune; a conservat însă în inima sa, limba maternă și scântea sacră a libertății. Pare-se că prințul Carol a fost destinat să înscrie din nou, numele poporului român între națiunile viguroase, și națiunea recunoscătoare, a așezat coroana regală pe capul Alesului ei.

Saltă inima fie-cărui, care a avut bucuria de a vedea soarele popoarelor, răsărind splendid și pentru poporul român.

A doua zi, Domnitorul Carol I, începu a vizita pe răniții din diferitele spitale, și noi l'am așteptat la baracele „Crucei-Roșie“.

Viscolul sufla mereu, zăpada trecea de șoldul omului; drumul de la șosea până la barace, trebuia mereu să se curețe, căci să grămădeau troenii de zăpadă.

A 3-a zi în fine, a venit Domnitorul și pe la noi; m'am dus înainte spre întâmpinarea Sa până la șosea, unde Măria Sa m'a distins strângându-mi mâna. După ce avui onoarea d'a-i prezenta tot personalul medical, am intrat în prima baracă; acolo Măria Sa a vorbit cu toți suferinzii, s'a informat cum și unde au fost răniți; tot asemenea a procedat și în a 2-a și a 3-a baracă, consolând pe fie-care rănit cu vorbe blânde; în urmă ne-am apropiat și de a 4-a baracă, unde nu zăceau de cât răniții turci, acolo, actualul

nostru Rege, s'a oprit și ne-a recomandat a le da îngrijirile cele mai bune ca și soldaților noștri, însă nu a intrat spre a 'i vedea.

Este un sentiment mărinimos de a nu umili pe învinsul rănit, și noi am rămas toți încântați de aceste sentimente delicate și nobile ale generosului nostru Rege.

Inveseliți de această înaltă vizită, care a satisfăcut ambițiunea noastră a tuturilor, m'am dus seara să cinez la hotelul „Raimond“ unde între alți mulți, era și un confrate militar la masă cu noi. Pe când vorbeam, a intrat un soldat (curcan) trimis ca să cumpere vin, avea pe cap căciula de oaie cu pana de curcan, cu cămașa și pantalonii de pânză și încălțat cu cisme; când trecu pe lângă masă, soldatul salută pe medicul colonel, care 'l opri, întrebându-l: „de ce nu este îmbrăcat mai bine? „Domnule Colonel, răspuse el, mai am o manta pentru mare ținută, acum sunt în mică ținută“.

Colonelul rămase surprins de acest răspuns, iar noi toți, am admirat pe acești soldați, cari au știut să învingă, pe lângă un inimic crâncen, și asprimea ernei excesive din anul 1877.

Atunci avui ocaziune de a vedea multă lume adunată la joc de cărți; eu unul nu găsesc distracție în jocurile de hazard; și mărturisesc, că nu puțin m'am mirat a vedea, pe lângă alte persoane, jucând înfocat, mai cu seamă oameni, cărora li să încredințase însemnate roluri în Societatea „Crucea-Roșie“, din diferite țări.

Presupui, că negreșit toți acei jucători au pierdut bani din punga lor, dar nu pot admite ca oameni,

cu asemenea sarcini, să petreacă nopți întregi, precum nici nu pot crede, că a doua zi ei au putut fi apți de a da toată solitudinea cerută unui transport sau unui spital provizoriu de răniți. Vestitul chimist Liebig, judecă civilizațiunea unui popor după consumațiunea săpunului; eu aș zice: după organizațiunea „Crucei-Roșie“. „Cu cât risipim mai puțin banii carității publice, cu atât suntem mai civilizați“; conducătorii și administratorii trenurilor sanitare, perzând sume considerabile în jocuri de hazard, comit o nedreptate, și trebuie să dispară asemenea lucruri, dacă sentimentul de umanitate și amorul patriei, nu locuesc numai pe buze ci și în inima cetățenilor.

La Grand Hotel unde locuiam, am invitat și pe D-nul doctor Leonte să locuiască cu mine. D-sa se întorcea atunci de la Grivița, unde 'și făcuse serviciile la ambulanța „Crucei-Roșie“. Mi-a fost elev la școala de medicină, și am avut plăcerea de a'l adăposti. O campanie ostentivă 'i-a pus forțele la grele încercări, căci, cu toată tinerețea sa, oboseala era vădită.

Frigul excesiv ne silea a alimenta focul peste noapte, punând mereu lemne în sobă, împrejurare de care 'mi aduc aminte, cu câtă amabilitate m'a scutit de osteneala de a mă scula eu la rândul meu din pat.

Un tânăr cu moravuri spartane, respectând etatea!

În urmă am lucrat mai mulți ani cu doctorul Leonte, fiind atașat la divizia mea de la spitalul *Filantropia*, unde s'a distins în tot-d'auna, prin dorința de a se instrui. Dibăcia-i manuală, 'mi-a indicat de pe atunci pe viitorul chirurg abil. Actualmente este medic primar

la spitalul Brancovenesc, și îi strâng mâna cordial ca semn de aducere aminte, din timpul petrecut în serviciul omenirei suferinde.

La 24 Decembre 1877, am primit telegrama ce urmează, din partea Domnului Președinte al „Crucei-Roșie“ :

No. 1467.

*„Doctorul Fialla, „Crucea-Roșie, la T.-Măgurele“.
„Am primit alți 150 răniți turci ; dacă șederea
„D-voastră în Măgurele nu este indispensabilă, îna-
„poiati-vă în București“.*

Dimitrie Ghica.

Aș fi voit să plec, dar viscolea mereu ; nici o cale nu era practicabilă ; zăpada trecuse în unele locuri, de un metru și jumătate înălțime. T.-Măgurele era încă cu totul isolat.

Se vorbea că Domnitorul va pleca ; am căutat o sanie, dar n'am putut găsi nici una de vânzare. În fine spusei D-lui căpitan Wels, nedumirirea în care mă aflam, și 'mi-a dăruit o pereche de tâlpoaie de sanie, iar călărașii noștrii au improvisat cu câte-va scânduri o sanie, în care abia încăpeau doi oameni.

Dacă cu această ocaziune arăt D-lui căpitan Wels și Doamnei Wels recunoștințele mele, după 29 ani, o fac din dorul d'a le aduce aminte însemnătatea darului de atunci, pentru care le mulțumesc și astăzi, de câte ori am plăcerea de a'i vedea la Constanța, unde locuiesc actualmente.

Am așteptat plecarea Domnitorului, spre a mă lua

după urmă-I, și mi se pare, — dacă nu mă înșeală memoria, — că a plecat la 26 Decembre st. n., și că a 2-a zi, am plecat și eu cu D-nu Filacto, fost administrator la „Crucea-Roșie“. Am avut 4 cai și 2 călărași cari mânau caii. Calea bătută de Domnitor, ne ducea în spre Ruși-de-Vede, și un vânt de nord, cam aspru, ne-a molestat toată ziua ; cantitatea de nea, nu ne permitea a vedea orizontul ; nu vedeam din sania noastră de cât zăpadă și iar zăpadă.

În mijlocul câmpului, poate la vr'o două oare de parte de Ruși-de-Vede, ne-am întâlnit cu un turc bătrân ; companionul meu știa bine turcește, și ne-am oprit ; ghiața atârna de pe mustața și barba turcului ; el rămăsese înapoi de la un transport de captivi, neputând umbla destul de iute. „Sunt din Syria, D-lor,“ zicea turcu ; „acolo n'avem de cât vară perpetuă, și aici văz că am dat de un timp teribil, luați-mă cu Dumneavoastră“.

Ne-a fost imposibil a-i împlini dorința, căci n'aveam loc ; am voit să-i dăm câți-va lei, dar turcu s'a mulțumit a ne răspunde : „N'am nevoie de bani“.

Citind cine-va acestea, va găsi poate neuman faptul de a părăsi pe un om în pericol, — ; în realitate însă n'am avut loc. Legea observată de Darwin : „tendința de a se conserva“, se pronunță la resbel mult mai puternic. Contactul cu un om cu vestmintele neschimbate de la începutul resbelului, toate consecințele impurității ; insecte desgustătoare și chiar germeii de boală, a făcut caritatea noastră și mai imposibilă. Un om mai mult ori mai puțin, în trista tragedie a unui resbel ; viața unui om, — o bășică de săpun, — am trecut cu sania înainte.

Frumos populată este țara pe aicea ; din sat în sat, după numeroase vicitudini, răsturnișuri, și alte calamități, am sosit în fine a 2-a zi seara, pe la 9 ore la Costești. Acolo am tras la o ospătărie, unde am găsit o mulțime de ofițeri, cărora exprimându-le întristarea noastră, că n'am putut apuca trenul de la 6 ore, am aflat, că din cauza poleiului, trenul, era încă așteptat.

Salutai dar pe bravii ofițeri și am tras la gară ; iar pe la ora 1 din noapte, am sosit în București.

XII

În absența mea, divizia de la spitalul Filantropia se populase cu răniți români și turci; în capitală, stăruințele noastre au fost facilitate prin toate mijloacele posibile, cari ne-au stat la dispoziție; în toate zilele erau mai multe operațiuni; tot personalul atașat diviziei mele a lucrat până la abnegațiune complectă.

Fiind mereu în contact cu turcii, începusem a mă înțelege cu dânșii; învățasem cuvintele salutării, știam să le indic luarea medicamentelor; știam cum să-i îndemn la paciență, și astfel am putut să influențez salutar asupra moralului lor, care în genere, la răniții învinși, este foarte deprimat.

Am găsit în divizia mea și pe un medic turc, de origină germană, anume Iuliu K...g, care a fost internat la spitalul Independenței din T.-Măgurele. El căzuse în mâna rușilor, cari îi luaseră tot ce a avut, rămânând numai cu vestmintele rupte și cu febra tifoidă. Reconvalescent, l'am trimis recomandându-l diviziei mele din București, unde l'am și găsit. Acest om se identificase cu obiceiurile turcești; cugetările lui deveniseră mai lente, adoptase chiar și uitătura pe sub pleoape—care dă un aspect somnoros turcului.

— În sănătoșit, i-am dat loc la masa mea, acordându-i tot odată și voia d'a se plimba peste zi, iar seara a dormi în spital.

Toată dorința lui era de a-și revedea soția și copiii; am avut multă compătimire de acest confrate; om tânăr, viguros, abătut de suferințe și de evenimente, nu-i mai rămăsese de cât lacrimi de dor și de desperare.

I-am procurat banii necesari, rugându-l ca atunci când îi va merge bine, să-și aducă aminte de această datorie de onoare. Imi pare rău, că după 29 ani, confratelui meu încă nu i-a mers treburile bine; dacă însă îl voi mai prinde ear la resbel, atunci îi voi reaminti datoria.

Said și Etem Pașa, acesta, general de brigadă de infanterie din garda imperială, au fost internați ca captivi de resbel în București. In ziua de 10 Martie, 1878, au venit la divizia mea spre a vedea pe turcii răniți; Said Pașa, un tip comun turc, înalt, corpulent; Etem Pașa o fiziognomie inteligentă, înalt, subțire, ochii negrii expresivi. Vizitând spitalul, un turc rănit începu să plângă, căci servise cu Etem Pașa, pe când acesta era locotenent; ast-fel avu loc o scenă de duioșie.

Transportul turcilor fu surprins de geruri excesive, în urma cărora mulți se îmbolnăviră de congelațiune, iar alții, de alte afecțiuni.

Nici spitalele civile, nici cele militare, nu-i mai putură adăposti, și ast-fel cazarma „Malmaison“ fu transformată într'un spital pentru turci, unde am fost rugat a lua și eu o divizie sub îngrijirea mea. M'am înțeles anterior cu personalul meu medical, de la spitalul *Filantropia*, căci numai cu ajutorul lor avui

curagiul de a primi și această însărcinare. Atunci, în toate zilele, după ce terminam vizita la *Filantropia*, ne precipitam la „Malmaison“. Am avut 80 de paturi, cea mai mare parte cu congelați ; Infirmierii, soldații nedepriși, lipsa complectă de tot ce trebuia, până chiar și de apa necesară, din cauza lipsei de vase trebuitoare. În această mizerie am procedat la mumificarea părților congelate, cu pulvere de magnezie ustă, acid salicilic și alumen depurat ; ast-fel am mumificat părțile și am scăpat de exalațiuni fetide.

Nici o dată n'am căutat bolnavi în condițiuni mai primejdioase de cât atunci, și mă mir cum de am scăpat, cu tot personalul meu, fără contagiune.

Doamna *Sofia Catargi*, din elita societății, se devotase carității pentru turcii de acolo. A asistat la vizitele medicale, a distribuit medicamente și alimente a mulțumit pe suferinzi, împărțindu-le tutun atât de mult dorit de ei. Am fost surprins de devotamentul acestei doamne și, recunoscându-i meritele deosebite, fac și astăzi complimentele mele de admirațiune doamnei *Sofia Catargi*.

În divizia mea de la Malmaison am avut un turc din Arabia, cu ambele gambe congelate până la genuchi, a fost necesară amputarea lor ; Întrebai pe comandantul spitalului, dacă mi-ar da voie să iau pe acest suferind la spitalul *Filantropia*, unde aveam toate mijloacele de a-l salva și mi-a răspuns, că fiind trecut în lista lui, nu'l poate ceda nici de cum. Văzând imposibilitatea de a'l opera la *Malmaison* și nenorocitul pacient fiind în pericol de moarte, dacă s'ar mai întârzia operația, față cu neînduplecarea comandantului, m'am decis a merge seara cu sania și cu

ajutorul elevilor mei, am luat pe arab ; cu modul acesta am isbutit de a-i amputa ambele gambe, în divizia mea de la *Filantropia*, unde a și fost vindecat în timp de 10 zile.

Acesta a fost primul furt de om, ce am comis în viața mea.

Eforia spitalelor în munificența sa, dă și protezele necesare ; ast-fel s'a dat și arabului 2 picioroange, fără să fi fost însă cu puțință de a'l face să încerce să umble cu ele.

Intr'o zi, mergând spre spital, văzui în grădina Episcopiei pe un tânăr cerșetor, un individ cunoscut în capitală, cu 2 picioroange ; 'l-am luat cu mine în trăsură și l'am introdus în sală. Arabul s'a ridicat și privi cu multă mirare pe confratele său de suferințe cum se plimba cu 2 picioroange.

Nu trecură 8 zile și arabul să preumbla în toată curtea vastă a spitalului.

Am mai stăruit luni întregi pe lângă răniți, cari începură în fine a dispărea cu încetul din spitale, ca ultimele vibrațiuni ale unui sunet sau ca oscilațiunile din urmă ale ondulațiunei valurilor mării.

Am fost martor al evenimentelor, am văzut cum s'a scris cu litere de foc o mare pagină în istoria noastră ; am văzut poporul român cu arma în mână săpând din nou numele său pe pagini glorioase.

Independența României n'a fost de cât o consecință a faptelor eroice, și proclamarea Regatului a fost încoronarea vitalității, a vigoarei, și a conștiinței naționale !

Ferice de fie-care, căruia soarta i-a dat un rol cât

de mic în gigantica evoluțiune a vieții poporului român !

Am mândria că am făcut tot ce am putut, că am contribuit voios la „Independența română“ și am lucrat puternic la alinarea suferințelor ostașilor noștri.

Terminând reminiscențele mele, 'mi-am îndeplinit o datorie către mine însu-mi.

Nu 'mi rămâne de cât să amintesc din nou, că Societatea „Crucei-Roșie“ în timp de pace, trebuie să desvolte o activitate mai mare. Resbelul din 1877 a descoperit multe lacune în serviciul sanitar. Intr'un resbel nou, toate preparativele existente vechi, vor fi nu numai insuficiente, dar cu totul neapte. Știința și practica modernă a creat inovațiuni foarte importante.

Trebuie să avem un spital *Școală* al „Crucei-Roșie“ unde să se deprinză personalul necesar, și la momente de trebuință să avem la dispoziție oameni exersați. În resbelul trecut toate acestea s'au făcut într'un mod pripit.

Trebuie să ne gândim la furgoane de transport moderne, să ne gândim la trenuri sanitare, să imităm și noi puțin pe Cavalerii *Ioaniți*, cari le au pe toate perfect conservate și pregătite. „Crucea-Roșie“ lucrând în timp de pace și, lumea văzând pregătirile ei, va contribui fără îndoială mai generos și mai bucuros prin cotizațiuni, la prosperitatea ei.

Amintesc cu toată insistența, de a nu să da voie nici unei societăți de a funcționa fără a fi supusă comandamentului „Crucei-Roșie“. Dacă diferite societăți de coreligionari, ori de binefaceri, formează ambulanțe ori ajutoare însemnate, trebuie să le dea

în primirea societății „Crucei-Roșie“, care lucrează independent la spitalele lor temporale, sau în barace, posedând toată încrederea guvernului. Toate ambulanțele „Crucei-Roșie“ stau la dispoziția și sub comandamentul armatei; „Crucea-Roșie“ îngrijește ambulanțele în tot timpul cu cele necesare.

Medicii „Crucei-Roșie“ de la ambulanțe, stau sub comandamentul militar.

Și dacă vr'o societate dorește a forma un spital, ori o ambulanță, să poate admite, sub controlul guvernului, sau al societății Crucei-Roșie; numirea medicilor însă, să fie exclusiv dreptul guvernului, ori al Crucei-Roșie, căci în resbelul trecut am găsit spitale de acestea, foarte rău întreținute. Să ne ferim de greșelile din trecut, căci o armată bună, merită medici și chirurghi buni.

Nu ne putem compara încă cu alte țări; de aceea trebuie să ne punem toată silința întru a perfecționa serviciul „Crucei-Roșie“, căci patria și armata așteaptă mult de la dezvoltarea ei.

Aș dori ca aceste cuvinte ale mele, să nu se pearză în deșert și invoc un proverb al unei națiuni viguroase, care ne-a servit tot-deauna de model:

„Si la chose est possible, elle est faite; si elle est impossible, elle se fera.

Românește zis: **„Voește și vei putea“.**

În zilele trecute s'a terminat un resbel gigantic, resbelul Ruso-Japonez, spre care noi medicii ne-am îndreptat cele mai atente priviri, căci oamenilor cu

misiunea noastră li să impune a da ajutoare, dar tot de o dată ni se impune a observa și greșelele comise, ca să le putem evita în viitor.

Armele actuale de calibru mic, a fost obiectul principal al observațiilor, și putem spune, că după fie-care luptă, o a treia parte a combatanților este nimicită.

În luptele colosale ruso-japoneze, au fost cazuri unde 100.000 de răniți au rămas pe câmpul de bătae. Este cunoscut că organizațiunea sanitară a rușilor n'a prevăzut o ast-fel de exagerațiune.

În zilele trecute, la congresul chirurgilor germani din Berlin, mai mulți chirurgi cari au luat parte activă la aceste lupte, și-au expus părerile lor. Au fost între aceștia chirurgi, cari au fost siliți de a îngriji câte 100 de răniți într'o noapte, un număr care pune la extremă încercare, puterea fizică a unui chirurg. Este însă un ce, care m'a întristat, căci observațiile mele, că adică în timp de resbel, se simte mare necesitate de chirurgi deprinși cu îngrijirea răniților, a fost mult resimțită și acolo, întocmai ca și în resbelul româno-ruso-turc din 1877, și profesorul Dr. Bergman din Berlin a putut zice, că acum, a fost tot așa ca și în resbelul din 1877, și ce este și mai trist, că nici în viitor nu ni se promite o altă situație, fiind-că proporția între chirurgi deprinși și nedepriși este de 1:20.

Ca probă s'a constatat, că un medic care de mulți ani nu s'a mai ocupat cu medicina, ci a redigiat un ziar medical, a condus un tren sanitar, și i s'a confiat sute de răniți, cari au necesitat o sollicitudine chirurgicală specială. Și aici societățile unite ale „Crucei-Roșie au dat ajutoare splendide, acestea au trimis

trenuri sanitare, adevărate spitaluri ambulante, confiate chirurgilor deprinși, asistați de un număr suficient de infirmieri și surori de caritate, și numai astfel s'a putut aproximativ, îndeștula exigențele suferinzilor. Luptele actuale să întind pe terenuri enorme, au fost bătălii pe o lungime de 70 kilometri; o ploaie de proiectile îngreunează mult îngrijirea răniților. Îngrijirea acestora, în prima linie a combatanților, este cu totul imposibilă; aici însă se ajutau soldații unul pe altul, și pachetele cu pansamente confiate fie cărui luptător, au făcut servicii foarte bune.

Din experiențele acestea rezultă, că toată speranța este pusă în societățile „Crucei-Roșie,“ și de aceea accentuez încă o dată, că în timp de pace trebuie pregătite toate; în prima ordine personalul. Prin urmare societatea noastră „Crucea-Roșie“ trebuie să creeze un spital mic de 10 paturi, ori să se înțeleagă cu Eforia spitalelor civile, cu scopul de a deprinde un personal cu acest serviciu special, ca să dispunem la timpul oportun de chirurși, cărora le-am putea da titlul de chirurși ai societății „Crucea-Roșie, numai astfel vom avea și infirmieri și surori de caritate cum trebuie.

Trebuie să avem gata ambulanțe identice cu cele ale armatei noastre, pe care îmi face o plăcere deosebită a le recunoaște ca perfecte, și toate acestea trebuie să le avem pregătite în timp de pace, ca ocaziunea să nu ne surprinză în stare incompletă și nepregătiți.

Nu bani adunați fac puterea societății „Crucea-Roșie“, ci furgoanele și toate cele necesare, din timp

pregătite, și din când în când perfecționate, — asta este adevărata ei bogăție.

Mai repet încă o dată, că în timp de pace ar trebui înființat serviciul de salvare care să fie dirijat chiar de societatea „Crucei-Roșie“, ca un fel de școală de deprindere în cazuri de accidente.

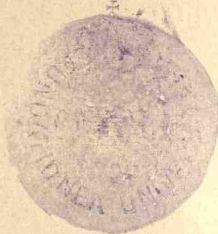
In timp de resbel, curg ajutoarele de bani.

Anul jubiliar să ne fie îndemnător și realizator !

La fapte dar oameni buni !

INDICE

	Pag.
Prefața	
Cap. I. Convențiunea de la Geneva. Rolul Societ. Crucii-Roșie în timp de pace. Pregătirea personalului necesar	9
Cap. II. Principele Dimitrie Ghica, Președinte și Efor. Societatea Samaritanilor în Germania. Societatea Salutului public în Paris, Viena, Budapesta	17
Cap. III. Priviri generale. America	24
Cap. IV. Franța	28
Cap. V. Germania. Cavalerii Maltezi, Florence Nithingale. Doamna Simon. Domnu Daninger.	33
Cap. VI. Pregătirile caritabile în 1877. Domnu și Doamna C. A. Rosetti. Spitalul Independența la Turnu-Măgurele. Satul Vizurești și Drăgănești.	42
Cap. VII. Turnu-Măgurele. Spitalul Independența. Doamnele Maria C. A. Rosetti, Elena Cantacuzino, Irina. Câmpineanu, Sora Ana Ghica și Domnișoara Elena Budișteanu. Restrângerea funcțiunii lui Doctor Davila. Vizita Doamnei Elisabeta la spitalul Filantropia. Autografele. Damele cu Crucea-roșie în diviziunea mea. Călătoria mea a doua oară la T.-Măgurele	53
Cap. VIII. Baracele Crucii-Roșie la T.-Măgurele. Oficii unite cu persoana medicului Cap Doctor Dunner și cinci medici englezi. Ministrul Ioan Brătianu. Cafeneaua și distracții la T.-Măgurele. Generalul Dr. Cammerer. Colonelul Dr. Hahn. Conferințele științifice. Bulgarii goniți din Plevna	66
Cap. IX. Primirea și evacuarea răniților. Telegrama Davila. Rănirea Colonelului Budișteanu. Călătoria la Grivița. Pregătirile baracelor de eamnă. Întoarcerea mea la București cu generalul Dr. Cammerer	82
Cap. X. Spitalul Filantropia cu medicii ajutoari. Dr. Demetru Balan. D-nu bancher A. E. Zehender. D-nu și D-na Dr. Mawer. Crucea roșie rusească cu sora Sabinini. Ambulanțele Saxoniei trecând prin București. Baron Dr. G. Mundy. Medici femei. Călătoria la Giurgiu cu Baron Dr. G. Mundy. Căderea Plevnei. Călătoria mea a treia la T.-Măgurele	92

- Cap. XI. Proiectilele scoase de la turci răniți. Transportul I-iu de turci captivi. Grand Hotel. Comerțul captivilor și atitudinea lor. Viscolul desastros de mai multe zile. Sosirea Domnitorului Carol I la T.-Măgurele. Vizita Mării Sale a baracelor Crucei-Roșie. Pornirea mea spre București prin Ruși de Vede. Captivul turc bătrân. 101
- Cap. XII. Turcii la spitalul Filantropia, Vizita lui Said și Etem Pașa, Turcii la casarma Malmaison. Sora de caritate D-na Sofia Catargi, Resumatul scurt al intențiunilor opului meu. 113
Observațiuni din ultimul resbel ruso-japonez.

VERIFICAT
1987

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI

BIBLIOTECA
Centrală
Universitară
București

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007